

NOTAT, arbeids/studietur HALLINGTINGET

TID: 30.5 – 31.5. 2016
STAD: Hardanger, Ullensvang Hotel

Desse deltok:

<u>Hol kommune</u> Sigrid Simensen Ilsøy Nina Dalen Erik Kaupang Hallvard Lilleslett Petter Braaten	<u>Hemsedal kommune</u> Oddvar Grøthe Kjell Erik Skølt Maria Jartman Tove Eggen Lien Petter Owesen
<u>Ål kommune</u> Solveig Vestenfor Dagfinn Bøygard Ole Egil Trinrud Torhild Helling Bergaplass Tone Tveito Eidnes	<u>Nes kommune</u> Tore Haraldset Torill Thømt Endre Storhaug Marius Garnås Torbjørn Hansen
<u>Gol kommune</u> Heidi Granli Helge Feet Svein Eide Herbrand Jegleim Hege Mørk	<u>Flå kommune</u> Tor Egil Buøen Kristin Gullingsrud Odd Egil Stavn

Administrasjon Regionrådet

Knut Arne Gurigard
 Ulrikke Ytteborg

Frå Buskerud fylkeskommune møte:

Anne Sandum, fylkeskontakt
 Sigurd Fjose, regionkontakt

1. HARDANGER

Hardangerrådet ved rådsordørar Jon Larsgard, ordførar Sofrid Borge og dagleg leiar Jostein Eitrheim orienterte om Hardangerrådet, kommunestrukturarbeidet i Hardanger og prosess statlege arbeidsplassar med Ullensvang som døme.
 Med bakgrunn i orienteringar var det spørsmål og drøftingar.

Edmund Utne orienterte om reiselivet i Hardanger

2. REGIONREFORMA

3. Vedlegg 1: Gruppeoppgåve, regionreforma

4. STRATEGISK PLAN FOR HALLINGDAL

Vedlegg 2: Gruppeoppgåve, Strategisk plan for Hallingdal

Vedlegg 3: Notat; Revidering Strategisk plan for Hallingdal 2017 – 2020 og
 Byregionårogrammet

Ål 10.6.2016

Knut Arne Gurigard

Dagleg leiar

Vedlegg 1: Gruppeoppgåve, regionreforma

Vedlegg 2: Gruppeoppgåve, Strategisk plan for Hallingdal

Vedlegg 3: Notat; Revidering Strategisk plan for Hallingdal 2017 – 2020 og
Byregionårogrammet

Vedlegg: 4: Program

Buskerud som del av ein ny folkevald region

- Stortinget har vedteke at det framleis skal vera tre folkevalde nivå.
- Med dette som utgangspunkt meiner regjeringa tida er moden for ein reform som gir større og meir funksjonelle regionar
- Regjeringa meiner at landet bør delast inn i om lag ti nye folkevalde regionar, og det er lagt opp til at nye oppgver skal tilførast dei nye folkevalde regionane.
- Kommunal –og moderniseringsdepartementet ber i Meld. St. 22 - nye folkevalde regionar, om at fylkeskommunane fattar vedtak om samanslåing til større regionr innan 1. desember 2016.
- Stortinget skal handsame Meld. St. 22 - nye folkevalde regionar i juni 2016. Våren 2017 skal Stortinget gjera vedtak om kva folkevalde regionar Norge skal bestå av i framtida. Dei nye regionane skal tre i funksjon frå 1. januar 2020.
- Å halde fram som eige fylke synes ikkje å vera eit realistisk alternativ ut frå dei signal som føreligg.

Alternativ for Hallingdal, Buskerud

Rapporten om BTV – Buskerud, Telemark og Vestfold

Rapporten som er utarbeidet av Oxford Research/ BDO peker på at en større region vil kunne utløse et vekstpotensialet i næringslivet innenfor triangelet Kongsberg – Horten - Grenland. Elles trekker rapporten fram sammenfall i statlig organisering, herunder Høgskolen, i BTV.

Rapporten om ABØ – Akershus, Buskerud og Østfold

Rapporten er skrevet i felleskap av Akershus, Østfold og Buskerud fylkeskommuner. Rapporten beskriver et stort felles bo- og arbeidsmarked i nedre deler av Buskerud mot Akershus og Oslo med tilsvarende pendling og felles transportutfordringer. Det er også i denne regionen et tett næringsssamarbeid som strekker seg fra Kongsberg mot Drammen – Asker - Bærum.

Videre prosess.

- Buskerud fylkeskommune ønsker råd fra kommuner/regionråd før en gjør endelig vedtak om hvilken retning Buskerud fylkeskommune bør gå.
- Buskerud fylkeskommune ønsker svar på følgende:
 - Har din kommune/kommuneregion generelle synspunkter på regionreformen?
 - Dersom det blir en regionreform; ønsker din kommune eller kommuneregion at Buskerud skal slå seg sammen med Vestfold og Telemark?
 - Dersom det blir en regionreform; ønsker din kommune eller kommuneregion at Buskerud skal slå seg sammen med Akershus og Østfold?
 - Dersom den foretrukne regioninndeling ikke blir valgt, vil det da være aktuelt å melde overgang til annen region/fylkessammenslutning?
- fylkestinget i Buskerud fylkeskommune den 30. og 31. august velge retning for videre samarbeid om en større region. I oktober skal fylkestinget eventuelt vedta intensjonsavtale om deltakelse i en større region.

Gruppeoppgåve, regionreforma

- Generelle synspunkt på regionreforma?
- Alternative løysingar for Hallingdal - Buskerud
 - Buskerud, Vestfold og Telemark
 - Buskerud, Akershus og Østfold
 - Fjellregion
 - Buskerud
 - Andre alternativ
- Drøft fordelar og ulemper ved dei ulike alternativa
- Prioritert løysing

1

Kristin Gullingsrud
Torbjørn Hansen
Heidi Granli
Sigrid Simensen Ilsøy

Hallvard Lilleslett

Tove Eggen Lien

2

Marius Garnås
Herbrand Jegleim
Oddvar Grøthe
Tone Tveito Eidnes
Erik Kaupang
Ole Egil Trintrud

3

Odd Egil Stavn
Tore Haraldseth
Helge Feet
Petter Owesen
Dagfinn Bøygard
Nina Dalen

4

Endre Storhaug
Hege Mørk
Maria Jartman
Petter Braaten

Torhild Helling Bergaplass

5

Tor Egil Buøen

Torill Tøhmt

Svein Eide

Kjell Erik Skølt

Solveig Vestenfor

Sigurd Fjøse

HALLINGDAL

Regionreform?

Behov? ikke definert - rammer
+ -

Tydeliggjøre våre behov.

- Hva skal morgendagens fylker gjøre?

- Hvorfor bli større?

- Synergier til/fr Akerhus
- Hittil høllingen

- Fjellregionen - vanskelig
- kniving
- mye deler

- Hvilke nye oppgaver?

- Samaraning reformene mellom \rightarrow

- Kan vi viske ut alle nåværende
granser og begynne på nytt? \rightarrow

- Kostnadsbilde

- Kultur - utfordrende

Regionreform?

ALTERNATIVER

Dagens Buskerud II

Sentrumperiferi v. for stort II

BV - ok men ikke Telemark
- blir vi for små?

II Fjellregionen - interessant som
nettverk, men ikke som
region.
- krangle om samme resurser

Obs for folketunge områder
- da blir vi veldig små

BIV - noen kjente utfordringer, noe likt

DAC - mye lyttefolk i A.
- samferdsel + for folkevelst
- eneste fjellregion. Er d +/- ?

Fjellregionen A

Buskerud + Vest Akerhus + Vestfold.

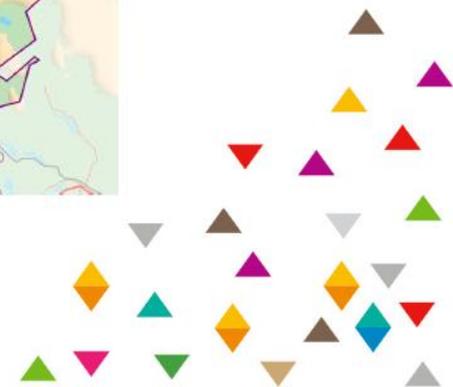
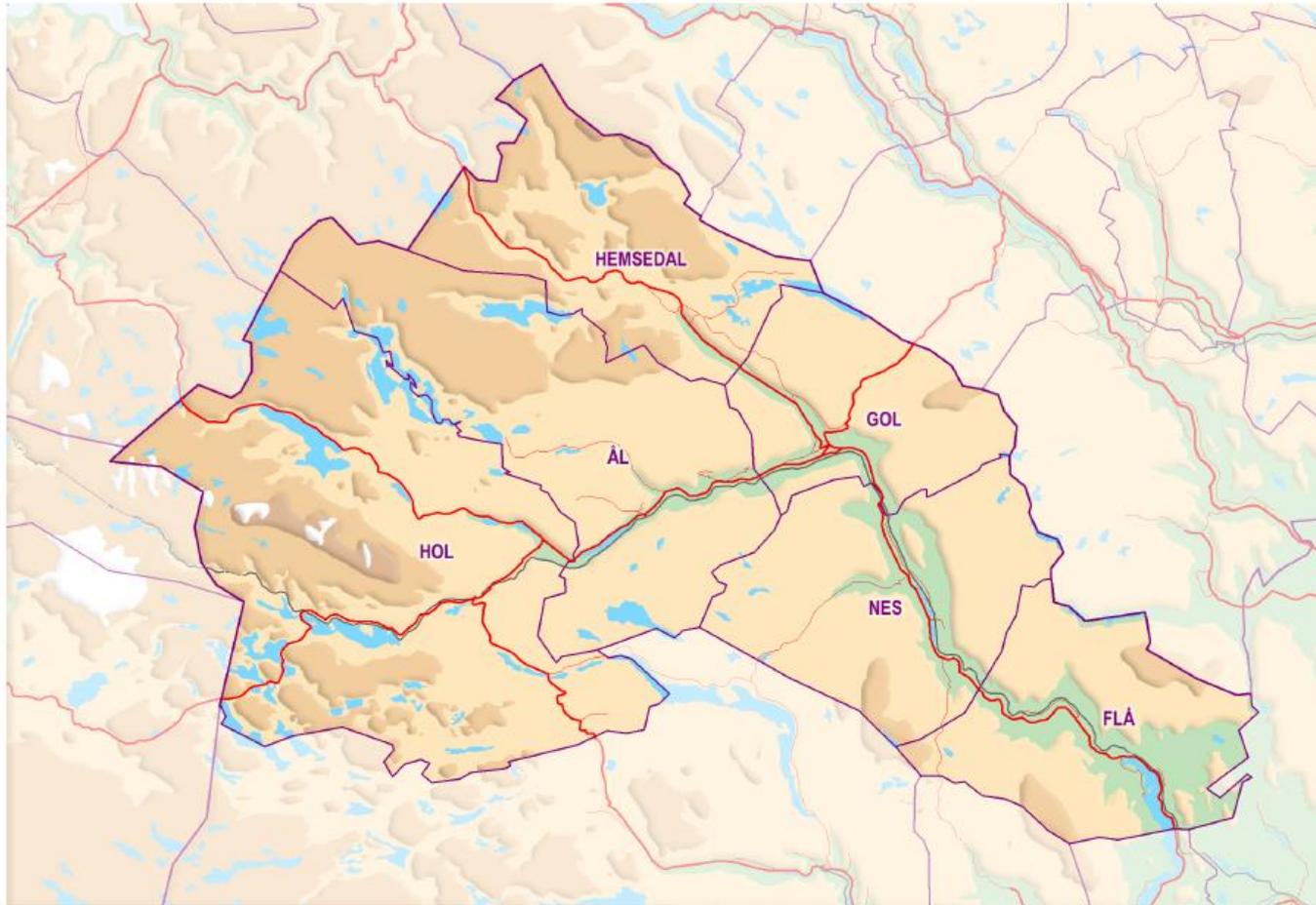
- vi blir spesielle

- lyttefolk

- styrke Ringeriksregion - kommunikasjon

Buskerud + Valdres

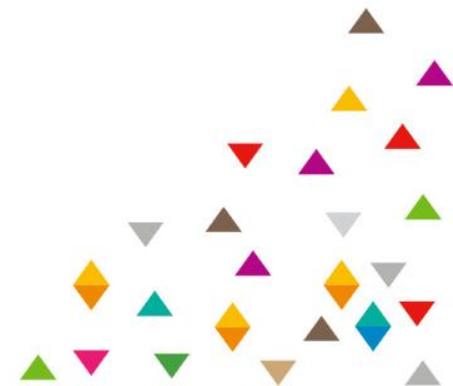
STRATEGISK PLAN FOR HALLINGDAL 2013 - 2016

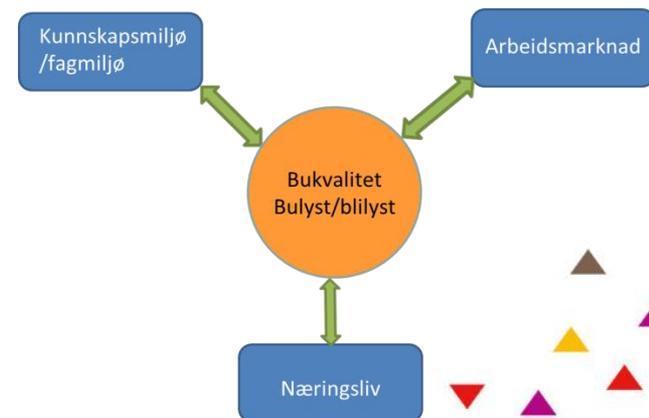
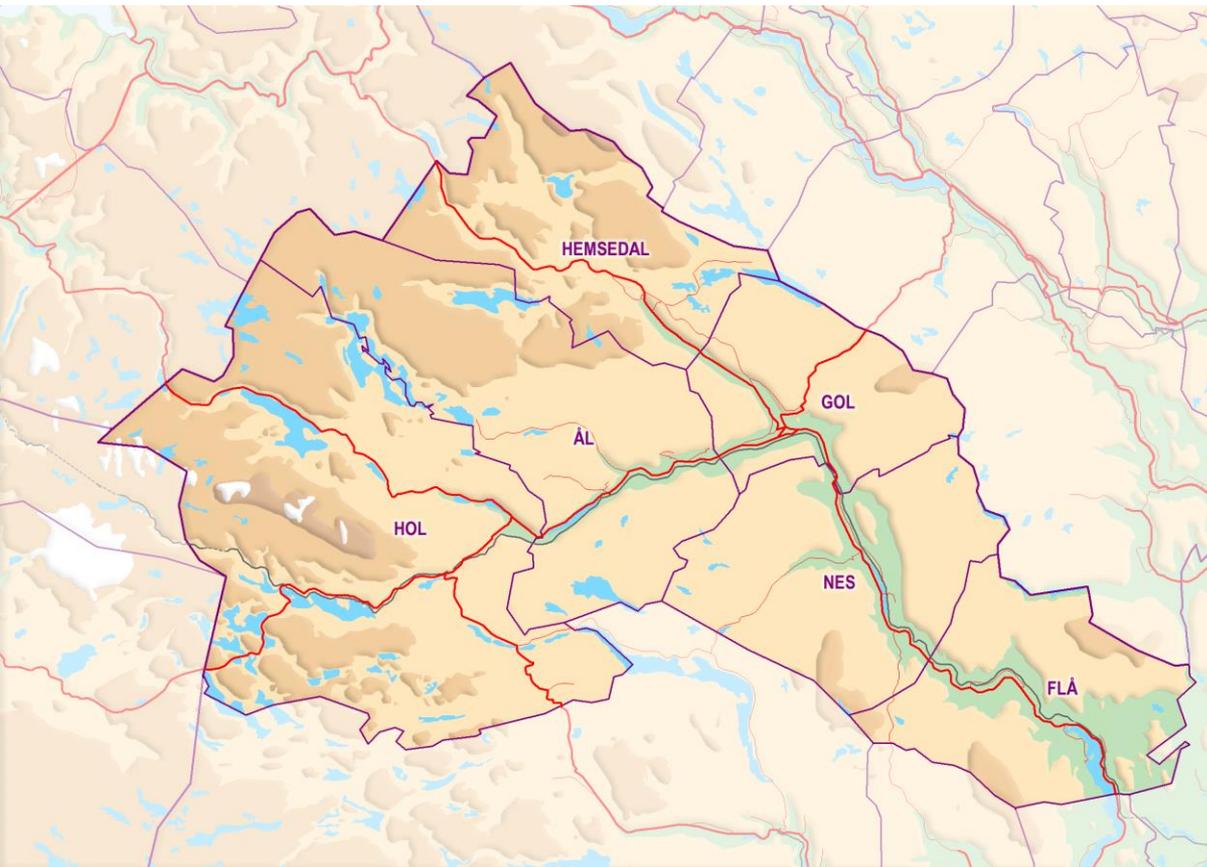
Regionrådet for Hallingdal

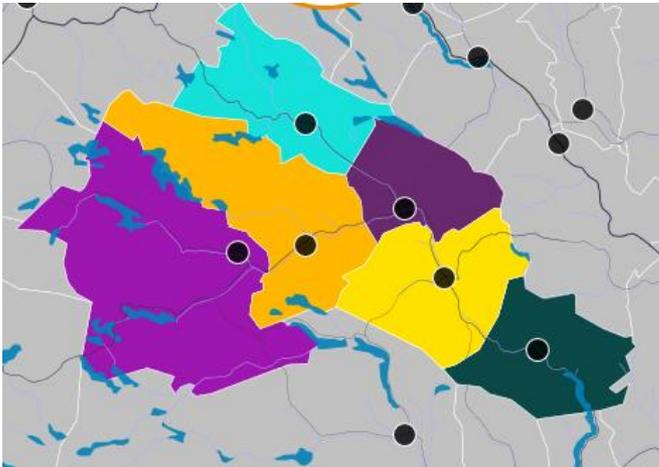
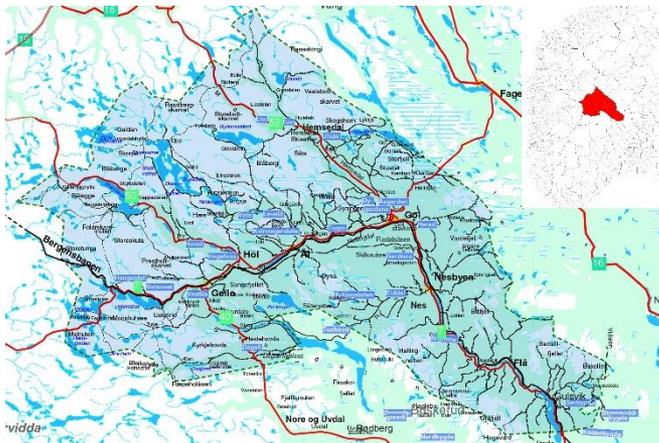
Regionrådet for Hallingdal skal være et **samarbeids- og interesseorgan** for de deltakende kommunene.

- Samarbeid i forhold til off. kommune
- Samarbeid i forhold til geografisk kommune
- Samarbeid utover Hallingdal
- Ivareta interessene til regionen overfor fylket, stat og andre organer på region-, fylkes- og riksplan.

STRATEGISK PLAN FOR HALLINGDAL 2013 - 2016

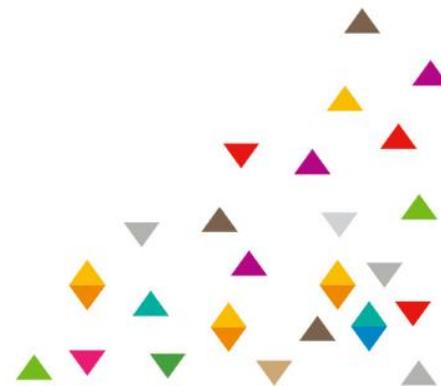
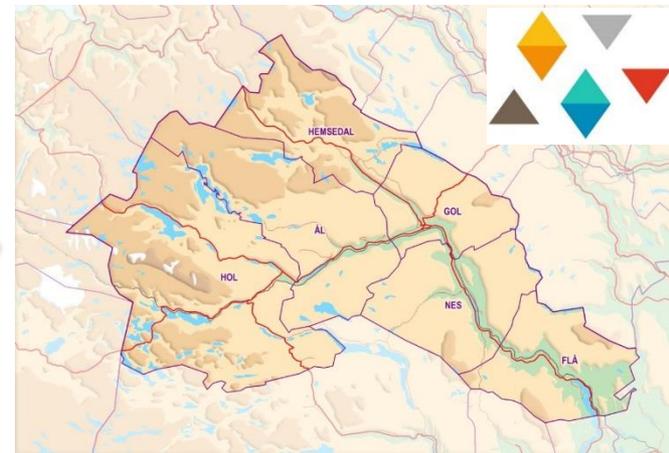

 HALLINGDAL

Regionen Hallingdal

Geografiske kommuner

Offentlige kommuner

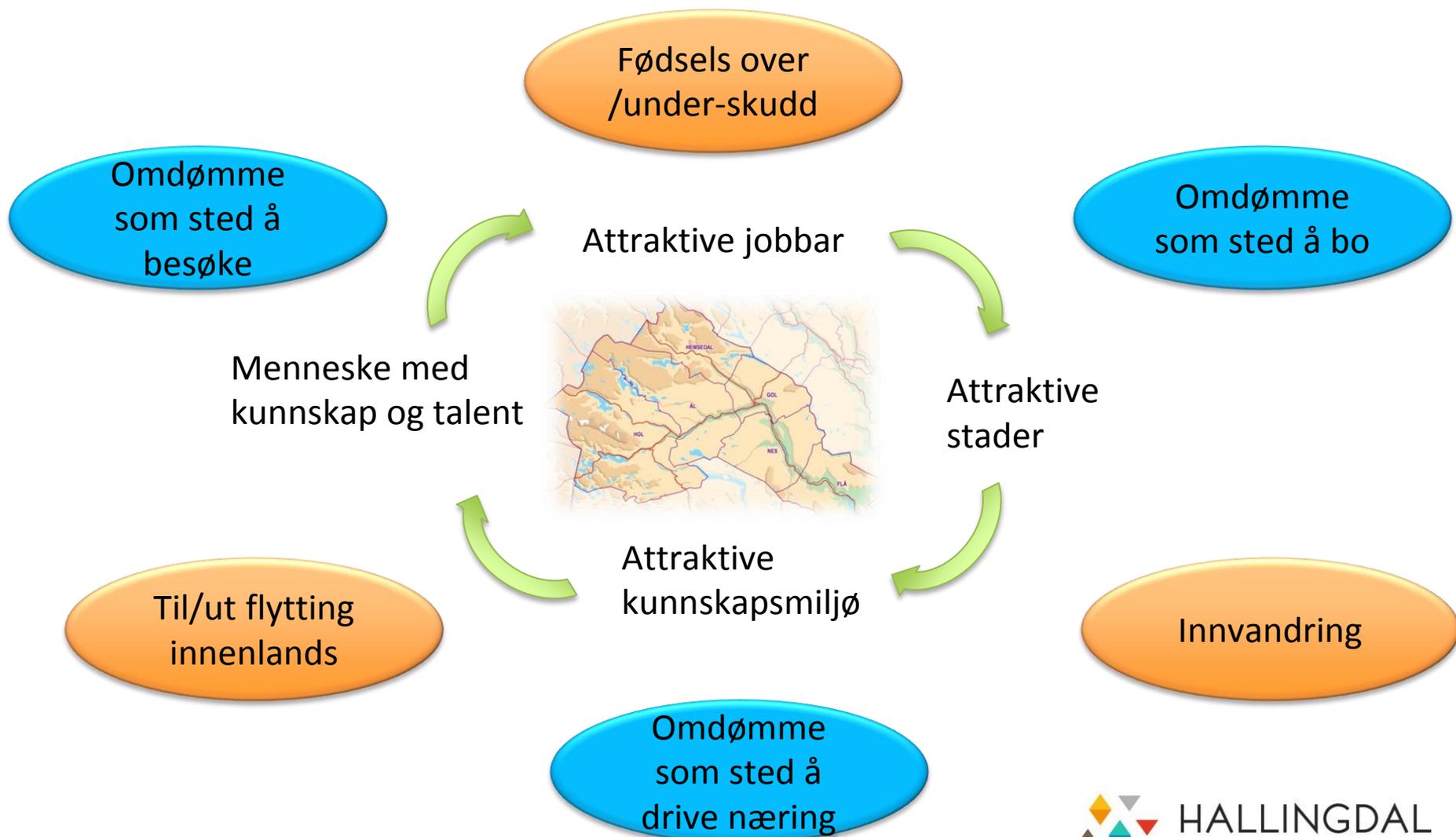

Kva oppgåver kan/skal løysast i fellesskap? Og kvifor?

- Stå saman mot resten
 - Funksjonar som heile regionen tapar på at forsvinn ut av Hallingdal
- For små til å løyse aleine:
 - Utnytte kompetanse på tvers for betre totalløysingar (sårbarheit)
 - Kostnadssparande (økonomi)
- Tenester som berre skal vera ein stad:
 - Oppgåver av felles nytte for heile regionen
 - Kommunale tenester som ikkje krev nærleik til brukar eller personleg kontakt

Summen av fortrinn skapar vekst

Det skal skapast ein utviklingsorientert og attraktiv region, gjennom å styrke eksisterande og utvikle nye type arbeidsplassar, som er lønsame og attraktive for yngre menneske med høgare utdanning og fagutdanning.

Eit hovudmål →

Innsats-område →

Fleire prosjekt-mål →

Funksjonell arbeidsdeling

1. Analyse/vurdering av kommunane og alle sentra i regionen med sikte på funksjonell fordeling og utvikling i ein fleirkjernestruktur med eller utan eit regionsenter.
2. Klargjera arbeidsdelinga mellom kommunane og den einskilde kommune si rolle i eit samspel som kan gjera regionen sterkare.
3. Avdekke og dra fordelar av det unike i kvar kommune.
4. Utvikle eit koordinert og meir slagkraftig næringsapparat.

Vidareutvikling/nye arbeidsplassar

- Gjennom bevisst satsing på utvikling av utvalte næringar i kvar kommune skal:
- Breidde i jobbtillbod aukast.
 - Etablering av arbeidsplassar innanfor næringar med høg verdiskapning aukast.
 - Vidare utvikling av ulike type veksthus og næringsklynger.
 - Samordne fagmiljø i kommunal sektor der det er føremålstenleg.
 - Synleggjering av arbeid til dei med fagbrev og høgare utdanning
 - Målretta arbeid for etablering av statlege arbeidsplassar

Tilby høgare relevant utdanning

- Det skal utviklast stabile høgskuletilbod i Hallingdal, innan relevante studieretningar, som er tilpassa næringslivet og kommunane sine behov.

Utnytte ringverkknadar ved bygging av Ringeriksbanen og E16

- Ringeriksbanen og ny E16 Sandvika – Hønefoss skal ved bevisst satsing gje følgjande ringverkknadar for Hallingdal:
- Fleire innbyggjarar
 - Auka verdiskapning i næringslivet/ reiselivet
 - Attraktive arbeidsplassar for yngre menneske

Hallingdal 2020

- Utvikle eit samspel med Hallingdal 2020 i forhold til m.a. attraktivitet og rekruttering

Funksjonell arbeidsdeling

1.

Analyse/vurdering av kommunane og alle sentra i regionen med sikte på funksjonell fordeling og utvikling i ein fleirkjernestruktur med eller utan eit regionsenter.

2.

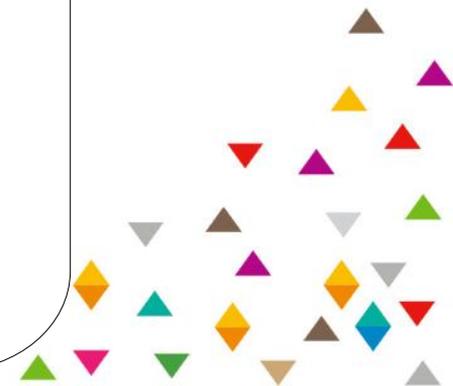
Klargjera arbeidsdelinga mellom kommunane og den enkelte kommune si rolle i eit samspel som kan gjera regionen sterkare.

3.

Avdekke og dra fordelar av det unike i kvar kommune.

4.

Utvikle eit koordinert og meir slagkraftig næringsapparat.

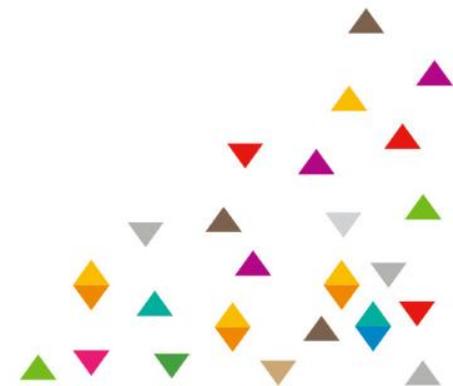
STRATEGISK PLAN FOR HALLINGDAL

Hovudsatsing	Innsatsområde
Bukvalitet (bulyst/blilyst)	Hallingdal 2020
Rekruttering	Hallingdal 2020
Møteplassen mellom aust og vest	Hallingdal 2020
Kommunikasjon	Ringeriksbanen Rv7/Rv52 Breiband
Viktige utviklingsoppgåver i Hallingdal	
Kompetanse	Fjellfagskule
	Høgskuletilbod
	Reiseliv, opplevingar
	Jakt, fiske, rovdyr
	Fornybar energi og miljø (vannkraft, skog)
Næringsutvikling	Utvikle næringsklynger, veksthus
	Reiseliv, opplevingar
Folkehelse	Lokalmedisinske Tenester i Hallingdal

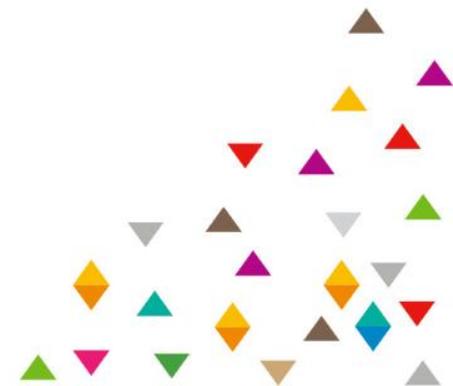
Hovudsatsingar, gruppeoppgåve 1

- Drøft aktuelle hovudsatsingar:
 - Bulyst/blilyst, nye arbeidsplassar
 -
 -
 -

Innsatsområde, gruppeoppgåve 2

- Drøft aktuelle innsatsområde, i tillegg til:
 - Hallingdal 2020
 - Byregionprogrammet
 -
 -
 -

OPPSUMERING

HOVEDSATSNINGER

HOVEDSATSNINGER:

• Næringsutv

- Landbruk
- Kultur
- Reiseliv
- Kraft og energi

• Kultur

- Hallingkultur
- Idrøtt på tross av kommunegrensene

• Kompetanse

- Vertskap
- Kunnskaps

• Bu-/Bilyst

• Kommunikasjon

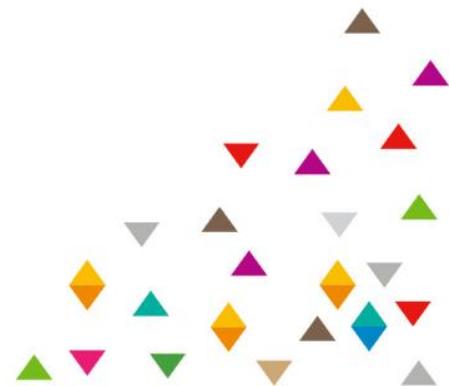
- Veier & bane
- Breibena
- Kollektiv transport
- Skoleskyss

• Vertskap

TILTAK:

- Strategiske parter
- kompetanse
- Gründerstøtte
- Ungdom/Yrkesvalg
- Vertskapsrollen
- Lokal handel
- Vertskapsrollen
- Møteplasser
- Kampanjer / holder.

- Det gode liv i Hallingdalen
- Ungdom/Yrkesvalg
- Bærekraft
- Bolig
- Kommunikasjon
- Vertskapsrollen
- Møteplasser
- Velferdsteknologi
- Integrering
- Helse
- Skoleskyss

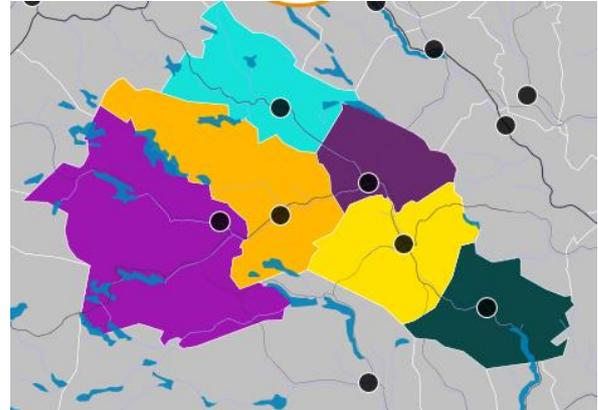

NOTAT; REVIDERING STRATEGISK PLAN FOR HALLINGDAL 2017 – 2020 OG BYREGIONPROGRAMMET

Bakgrunn

Utgangspunktet for ein strategisk plan for Hallingdal er m.a.:

- I vedtektene til Regionrådet § 8 står det at det skal utarbeidast plan med ein langsiktig mål- og strategidel og eit handlingsprogram
- Dersom det regionale samarbeidet skal drivast planmessig og ut frå nokre prioriterte arbeidsområde, er det nødvendig med eit langsiktig og strategisk dokument.
- Regionrådet for Hallingdal og Buskerud fylkeskommune har ei eigen partnerskapsavtale. Formålet er at denne avtale skal vera med å utvikle regionen i eit bærekraftig perspektiv med utgangspunkt i regional delplan sine målsettingar. Avtala forpliktar til og følgje opp prioriterte samarbeidsområde gjennom årlege gjennomføringsavtaler, konkrete tiltak/prosjekt samt finansiering av desse.

Regionrådet for Hallingdal sin fyrste strategiske plan vart vedtek av kommunane i slutten av 1997 og galdt for perioden 1998 – 2001.

I sak 12/12 vedtok Hallingtinget sist vedteken Strategisk plan for Hallingdal, for perioden 2013 – 2016 (vedlegg 1).

Strategisk plan for Hallingdal vil vera ein overordna regional plan. I begrepet strategisk ligg det at planen skal vera målretta og omfatte nokre utvalte innsatsområde. Planen skal i fyrste rekke innehalde tiltak som har betydning for regionen og som må løysast regionalt, eller i samarbeid med kommunane, fylkeskommune, næringsliv eller andre instansar.

Dersom planarbeidet skal ha som eit hovudmål å finne ut kva for oppgåver - mål og strategiar det kommunale og fylkeskommunale nivå skal stå saman om, kan planen vurderast definert som ein fylkesdelplan. Kan ein tenke seg at planen på enkelte områder vil gå på tvers av vedtekne fylkeskommunale planer eller det er ynskjeleg med meir regional prosess og plan, kan det vera rett å definere planen som ein strategisk plan for Hallingdal noko som har vore gjort tidlegare. Ein strategisk plan som eit interkommunalt plansamarbeid kan og gjennomførast etter §9.1 i plan- og bygningslova, eller den kan utformast utan å ha nokon formell forankring i lovverket på linje med ein fylkesplan eller kommuneplan. Den vil likevel vera regionen sine innspel i ein fylkesplanprosess og avklare regionale prioriteringar.

Regionrådet ynskjer at Hallingtinget kan starte innleiande drøftingar i forhold til ein ny/revidert Strategisk plan for Hallingdal 2017 - 2020. Det er og planlagt at hovudtema på Hallingtinget sitt møte hausten 2016 (2-dagars samling), vil vera Strategisk plan for Hallingdal.

Regionalt utgangspunkt

For at Hallingtinget skal ha eit utgangspunkt for vidare drøftingar kan det takast utgangspunkt i:

- [Strategisk plan for Hallingdal 2013 – 2016](#) (vedlegg 1)
- [Byregionprogrammet](#) (vedlegg 2) vil vera eit arbeid som skal prioriterast dei næraste åra og vil vera ein del av satsinga i revidert strategisk plan.
- Har og lagt ved litt nøkkeltall Hallingdal (vedlegg 4). Her er KMD sitt [utgreiingsverktøy](#) for samanslåing av kommunar nytta, utan at det ligg noko meir i det.

Samfunnsnanlysa som Menon gjorde i samband med Byregionprogrammet kan og vera verdt å ta ein kikk på, den ligg [her](#).

Fylkeskommunen skal minst éin gong i kvar valperiode utarbeide ein [regional planstrategi](#) i samarbeid med kommunar, statlege organ, organisasjonar og institusjonar. Planstrategien skal gjere greie for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringar, vurdere langsiktige og mulege utviklingretningar og utviklingsmål for fylket.

I Regional planstrategi for Buskerud 2013-2016 er det vedteke utarbeiding av følgjande nye regional planer:

- [Regional plan for kunnskapssamfunnet](#)
- [Regional plan for næringsutvikling og verdiskaping 2015 - 2020](#), (vedlegg 3, kortversjon)
- [Regional areal- og transportstrategi](#)
- [Regional plan for kulturminnevern](#)

Overordna nasjonale føringar

For å fremme berekraftig utvikling, skal regjeringa kvar fjerde år utarbeide [nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging](#). Dei nasjonale forventningane samlar mål, oppgåver og interesser som regjeringa forventar at fylkeskommune og kommune legg særleg vekt på i planlegginga i åra framover.

I dokumentet for 2015 har regjeringa vektlagt tre hovudområde:

1. **Gode og effektive planprosessar:**
2. **Berekraftig areal- og samfunnsutvikling:**
3. **Attraktive og klimavennlege by- og tettstadsområde:**

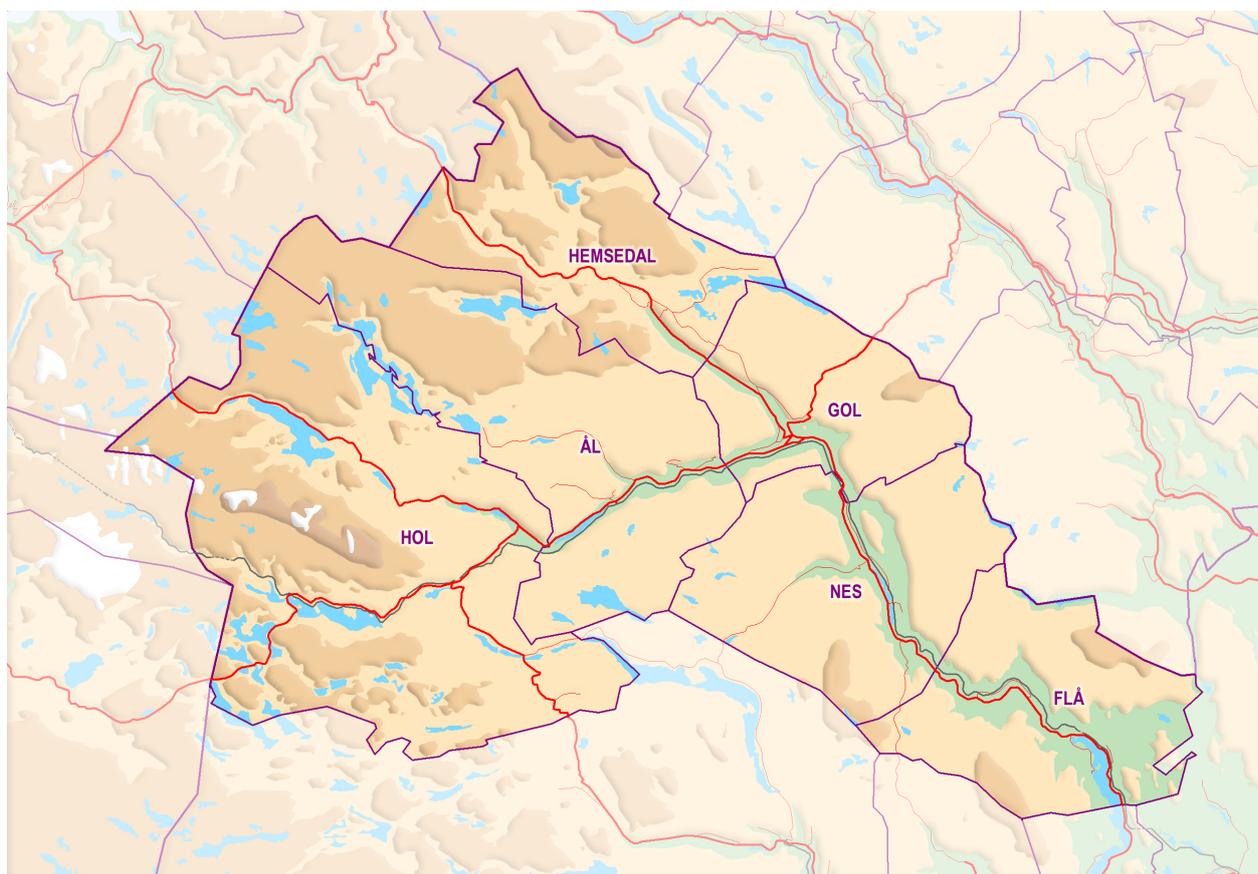

Ål 24.5.2016
Knut Arne Gurigard
Dagleg leiar

- Vedlegg 1: Strategisk plan for Hallingdal, i utgangspunktet for perioden 2013 – 2016
- Vedlegg 2: Byregionprogrammet, prosjektplan
- Vedlegg 3: Regional plan for verdiskaping og næringsutvikling 2015 – 2020, kortversjon
- Vedlegg 4: Nøkkeltall Hallingdal

(Aktive lenkar merka blått)

STRATEGISK PLAN FOR HALLINGDAL 2013 - 2016

Vedteke av Hallingtinget 26.10.2012

REGIONRÅDET FOR
HALLINGDAL

Innholdsfortegnelse

1.	INNLEIING	2
1.1	Kort om bakgrunn, gjeldande plan	2
1.2	Oppbygging av planen.....	3
2.	GENERELL DEL	3
2.1	Kort om regionen.....	3
3.	TAL, TRENDAR OG UTVIKLING	4
3.1	Innleiing	4
3.2	Folkestalsutvikling og alderssamansetjing.....	4
3.3	Flyttmønster, pendling.....	5
3.4	Utdanning	6
3.5	Næringsutvikling og næringsdynamikk	6
3.6	Lønnsemd	7
3.7	Regionstruktur	7
4.	KONKURRANSEFORTRINN OG UTFORDRINGAR FOR HALLINGDAL.....	8
4.1	Generelt.....	8
4.2	Konkurransefortrinn for Hallingdal	8
4.3	Hovudutfordringar for Hallingdal	9
4.4	Suksessrike distriktskommunar.....	10
5	FORHOLD TIL ANDRE PLANAR.....	10
6	STRATEGIAR FOR Å LYKKAST MED UTFORDRINGANE.....	11
6.1	Innleiing	11
6.2	Bukvalitet, bulyst, blilyst	11
7	MÅL OG SATSINGSOMRÅDE	12
7.1	Hovudmål	12
7.2	Satsingsområde	12

1. INNLEIING

1.1 Kort om bakgrunn, gjeldande plan

Regionrådet for Hallingdal sin fyrste strategiske plan vart vedteke av kommunane i slutten av 1997 og gjaldt for perioden 1998 – 2001. Det var mindre revideringar av denne planen og ny plan vart vedteke i 2006.

Hovudmål i gjeldande plan er at:

”Hallingdal skal vera ein region med aukande verdiskaping og vekst både i innbyggjartal og i talet på arbeidsplassar. Regionen skal oppretthalde god balanse i alder og kjønnsfordeling. I Hallingdal skal det leggjast til rette for omstilling, nyskaping og kreativitet gjennom samhandling ved at regionen står samla, ”innad som utad.”

For å nå desse hovudmåla er det sett opp delmål med forslag til strategiar:

Delmåla er lagt inn under følgjande innsatsområde eller tema:

- **Samhandling**
- **Kompetanse**
- **Innovasjon, næringsliv**
- **Infrastruktur**

Med bakgrunn Strategisk plan blir det utarbeida årlege handlingsprogram. Planen sin strategiske del har i hovudsak ligge fast for perioden.

Utgangspunktet for ein strategisk plan for Hallingdal er fleire:

- I vedtektene til Regionrådet § 8 står det at det skal utarbeidast plan med ein langsiktig mål- og strategidel og eit handlingsprogram. Dette har og synt seg og vera eit godt verktøy Regionrådet sitt arbeid.
- Regionrådet for Hallingdal og Buskerud fylkeskommune har inngått eigen partnerskapsavtale, noverande avtale gjeld ut 2012. Formålet er at denne avtala skal vera med å utvikle regionen i eit bærekraftig perspektiv, med utgangspunkt i regional planstrategi sine målsettingar. Avtala forpliktar partane gjensidig til å delta i utarbeiding av prioriterte planar og handlingsprogram og følgje opp prioriterte samarbeidsområde gjennom årlege gjennomføringsavtaler, konkrete tiltak/prosjekt samt finansiering av desse.

I tillegg kan det vera argument som:

- Dersom det regionale samarbeidet skal drivast planmessig og ut frå nokre prioriterte arbeidsområde er det nødvendig med eit meir langsiktig og strategisk dokument, eit felles fundament.
- Ein strategisk plan kan gje grunnlag for betre utnytting av ressursar.
- Eit plandokument kan vere med å ta vare på og utvikle næringslivet.
- Eit planarbeid kan gje ansvars- og rolleavklaringar, kan utløyse økonomiske verkemiddel og skape engasjement og forståing for regionalt samarbeid.

Strategisk plan for Hallingdal skal vera ein overordna regional plan. I begrepet strategisk ligg det at planen skal vera målretta og omfatte nokre utvalte innsatsområde.

Planen skal ta for seg sentrale utfordringar som regionen står overfor. Planen skal i fyrste rekke innehalde tiltak som har noko å seie for regionen og som må løysast regionalt, eller i samarbeid med kommunane, fylkeskommune, næringsliv eller andre instansar. Eit ankepunkt mot gjeldande plan er at den er for omfattande med for mange strategiar og tiltak.

1.2 Oppbygging av planen

Planen blir sett saman av to delar: strategisk del med definerte innsatsområde og mål og eit handlingsprogram som blir laga på bakgrunn av vidare handsaming i Hallingtinget.

Den strategiske del av planen beskriv ståstaden for Hallingdal. Det blir gjeve ei vurdering av dagens situasjon med sterke sider, som me bør ta vare på og utvikle vidare og svakheiter som me eventuelt må kompensere for. I tillegg er det sagt noko om mål/ambisjonar og til slutt dei strategiar eller vegval som er foreslått frå dagens situasjon til målet.

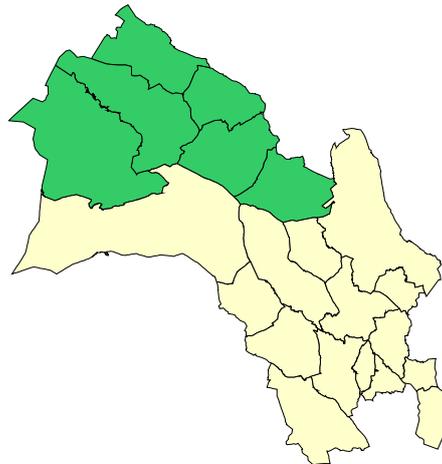
Handlingsprogrammet skal beskrive konkrete prosjekt og tiltak, med tilhøyrande budsjett, finansieringsplan og gjennomføringsorganisasjon.

Planen sin strategiske del ligg i hovudsak fast for perioden 2012 – 2016, medan handlingsprogrammet skal rullerast årleg.

2. GENERELL DEL

2.1 Kort om regionen

Hallingdalsregionen er ein av regionane i Buskerud fylke. Kommunane Flå, Nes, Gol, Hemsedal, Ål, og Hol utgjer regionen. I 1837 var det tre kommunar i regionen, Nes, Gol og Ål. I perioden fram til 1905 vart Hol skilt ut frå Ål, Hemsedal frå Gol og Flå frå Nes. Dagali, som tidlegare hørde til Uvdal, vart i 1944 ført over til Hol.

Regionen høyrer til dal- og fjellområda på Austlandet, med eit samla areal på 5840 km². Om lag 70 % av arealet ligg meir enn 900 m.o.h., 26 % 1200 m og høgare, og berre om lag 10 % ligg lågare enn 600 m.o.h. Vel 19 % er produktiv skog, 2 % er jordbruksareal, resten er fjell og fjellvidder og 363 km² vatn.

Bergensbanen og Rv.7 går gjennom hovuddalføret. Frå Gol går Rv 52 gjennom Hemsedal til Sogn. Rv. 50 går frå Hol til Aurland. Frå Gol går Rv.51 til Valdres og Rv.40 går frå Geilo til Numedal.

KOMMUNE	FOLKETAL 1.7.2012	AREAL KM ²
Flå	1 054	705
Nes	3 474	810
Gol	4 620	533
Hemsedal	2 212	753
Ål	4 754	1 172
Hol	4 456	1 867
Sum	20 570	5 840

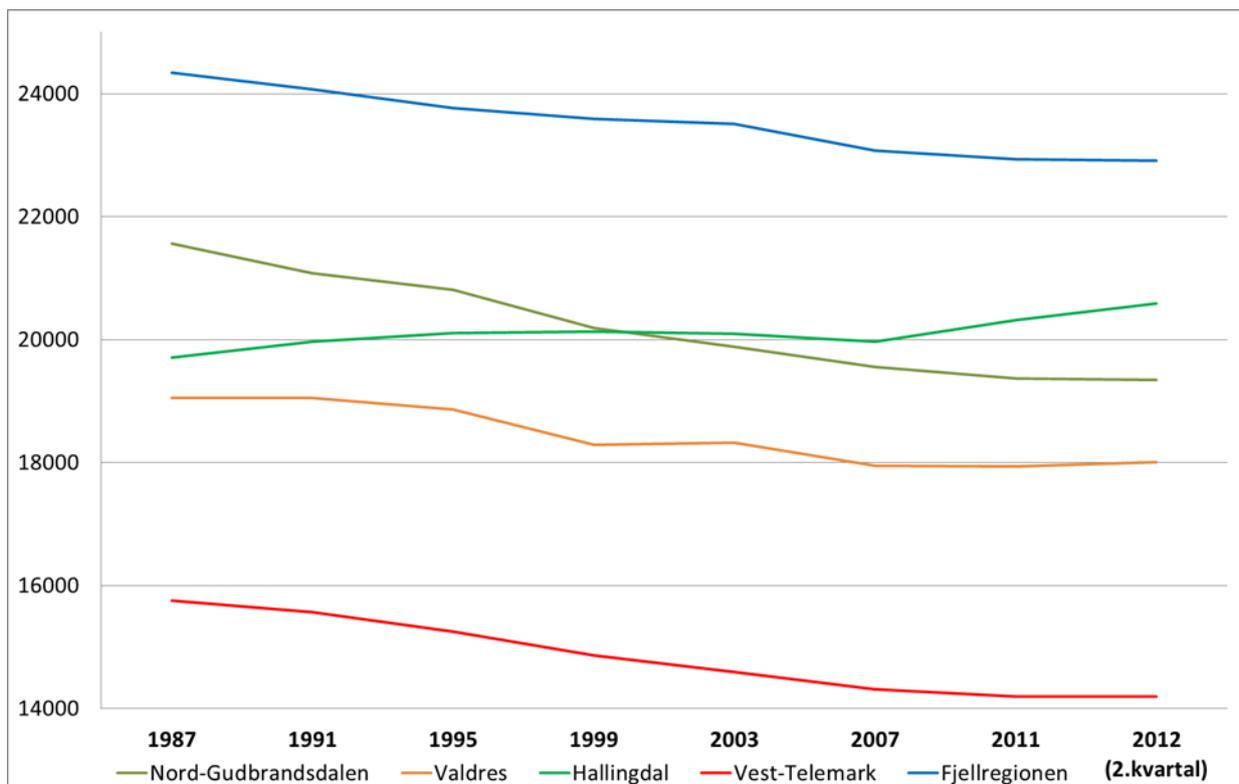
3. TAL, TRENDAR OG UTVIKLING

3.1 Innleiing

Tal og statistikk gir eit innblikk av nå situasjonen. Saman med hovudtrendar i samfunnsutviklinga kan dette vere med å gje tankar om vegval for framtida.

3.2 Folkestalsutvikling og alderssamansetjing

Kjenneteikna for befolkningsutviklinga i Hallingdal er stabil eller ein svak oppgang. Befolkningsauke på 500 i perioden 2003 – 2012 (2.kvartal) , og ei auke på 886 i perioden 1987 – 2012 er positivt. Samanlikna med tilsvarende fjellregionar har Hallingdal hatt ei positiv utvikling.

Figur 1: Folketalsutvikling i nokre fjellregionar i Norge, 1987 - 2012

Utviklingspotensialet i ein region kan i mange tilfelle vera meir påverka av alderssamansetning enn av befolkningsauke. For Hallingdal har det vore ein nedgang på 1288 personar i aldersgruppa 0 -39 år, i perioden 1987 – 2012. Dette er ikkje ei spesiell utvikling for Hallingdal som distriktsregion, men det er ei utvikling som må takast på alvor. Fleirtalet av distriktsregionane har høgt fødselsunderskot, også i nasjonal samanheng. Årsakene til dette er alders- og kjønnsamansetning som gjev låg naturleg vekstkraft. Flyttereckneskapet for desse regionane er negativt. Dette saman med fødselsunderskot fører ein svak befolkningsdynamikk. Dette gjer at det mønsteret me ser i dag også vil halde fram i dei komande åra.

Det er viktig å understreke at i denne samanheng har ikkje Hallingdal alle dei trekka som er typiske for ein distriktsregion. Spørsmålet i denne samanheng vil vera kva Hallingdal som region kan gjera for å forsterke dei positive trekka og redusere dei negative.

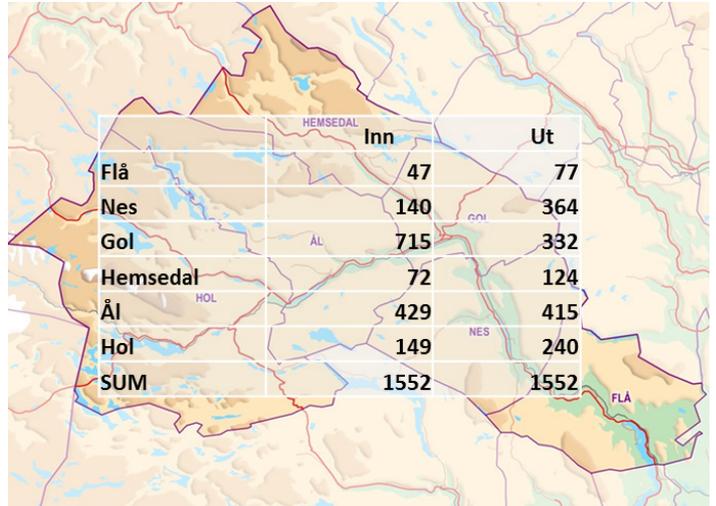
3.3 Flyttemønster, pendling

I ti-års perioden 2002 – 2012 hadde Hallingdal ei netto innanlandsk utflytting på 1827. I denne perioden var det og eit fødselsunderskotet på 97. At Hallingdal har hatt ei befolkningsauke på 454 i denne perioden skuldast innvandring.

Pendling kan sjåast på som ei tilpassing til arbeidsmarknaden og er eit alternativ til flytting eller arbeidsløyse. I tillegg er det stadig fleire som vel å pendle fordi dei ynskjer å bu i eit bestemt område pga. prioriterte bukvalitetar, samstundes som ein ikkje finn arbeid som samsvarer med egne jobbkraft i buregionen.

Det syner seg at distriktsregionar ofte har ein låg del som pendlar ut, dette gjeld også Hallingdal, der det er ca. 11% utpendling. På same måten har distriktsregionar låg innpendling, Hallingdal ca. 7%.

Ein av konklusjonane er at mange distriktsregionar i relativt liten grad er integrert i andre regionar. Dette vil med andre ord seie at desse regionane i stor grad må stole på egne krefter i forhold til å få til utvikling (kan ikkje satse på busettingsbasert næringsutvikling). Hallingdal hadde i 2000 eigendekning i forhold til arbeidsplassar på 94,2 prosent, stigande til 95,6 prosent i 2011. Hallingdal beveger seg altså mot eigendekning.

Figur 2: Pendling Hallingdal 2011

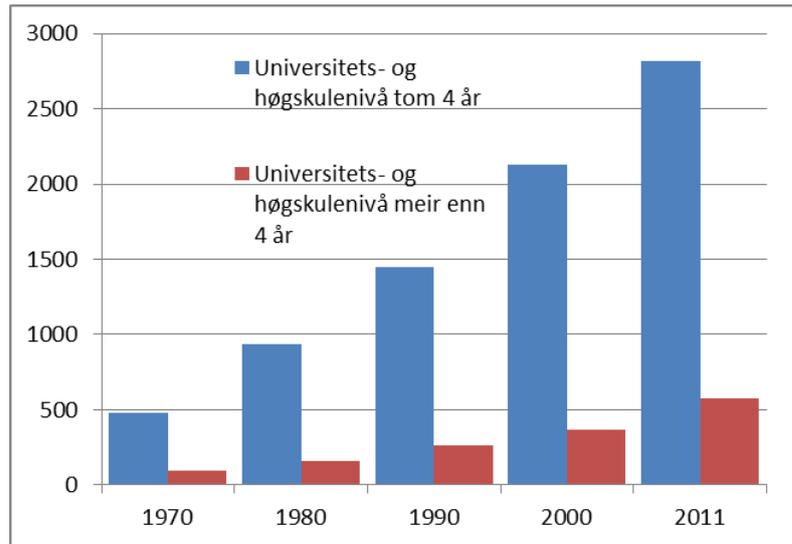
Tal 2011

Sysselsette ¹ personar busett i Hallingdal:	11101
Personar som pendlar inn i regionen:	746
Personer som pendlar ut av regionen:	1231
Sysselsette personar med arbeidsstad i regionen:	10616
Eigendekningsdel:	95,6%
Sysselsette som arbeidar i Hallingdal:	89,1%

¹ Sysselsette er personar i alderen 15-74 år som utførte inntektsgevane arbeid av minst ein times varigheit i referanseveka

3.4 Utdanning

Distriktsregionane har generelt ein lågare del av befolkninga med høgare utdanning. Samanlikna med andre tilsvarende distriktsregionar ligg ikkje Hallingdal spesielt godt an. I Hallingdal hadde 16,6% av befolkninga høgare utdanning i 2011. På landsbasis var talet 29%. Studentar som er under utdanning ved universitet og høgskular i alderen 19 - 24 år, var for Hallingdal 29% i 2010, på landsbasis 31%.

Figur 3: Personar med høgare utdanning i Hallingdal, 1970 -2011

3.5 Næringsutvikling og næringsdynamikk

Arbeidsplassane og yrkesbefolkninga i ein region er hovudfundamentet for å sikre framtidig busetting, og for å skape verdiar som gir inntekter for kommunane. I ein slik samanheng er det derfor viktig å vurdere følgjande spørsmål:

- Korleis har talet på arbeidsplassar i Hallingdal utvikla seg?
- Korleis er nettoppendlinga, dvs arbeidsplassar minus yrkesaktive busett i Hallingdal.
- Kor stor del utgjer arbeidsplassane i kommunal sektor samanlikna med samla tal på arbeidsplassar?
- Korleis er næringsstrukturen, korleis har den endra seg? Er den sårbar i forhold til framtidig utvikling?

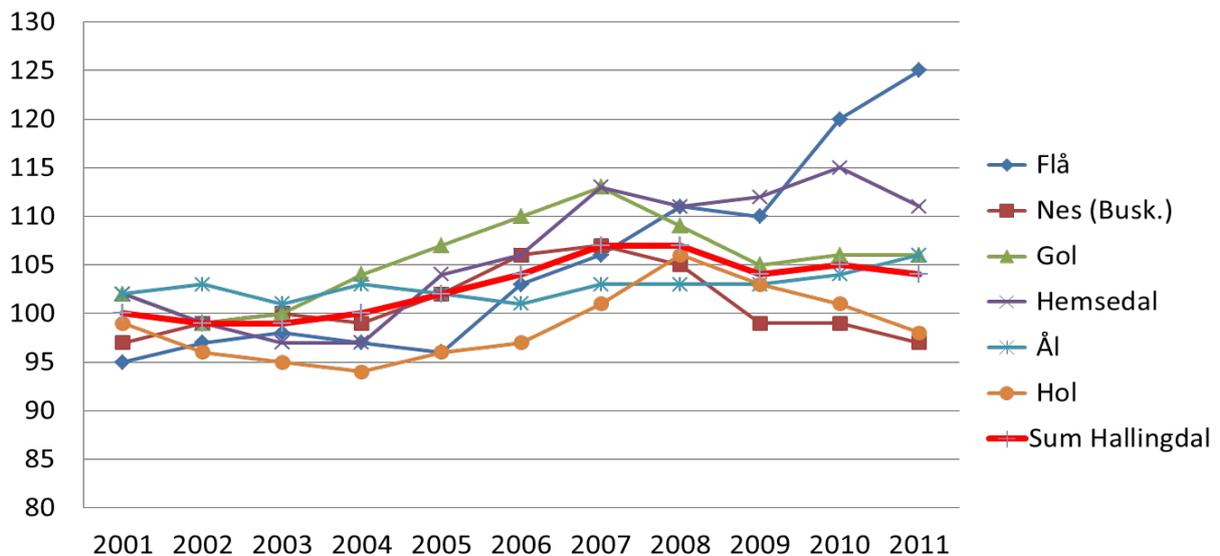

Fig 4: Arbeidsplassindeks 2001 – 2011

Hovudkonklusjonane for Hallingdal er:

- Svak auke av arbeidsplassar, sjå fig.4.
- Sterk nedgang av sysselsette innan jord- og skogbruk; 2008 - 595, 2011 - 507.
- Svak nedgang innan industri; 2008 - 828, 2011 - 754
- Svak nedgang innan overnatting- og serveringsverksemd; 2008 - 970, 2011- 860
- Auke innan undervisning og helse- og sosialtenester; 2008 - 2537, 2011 - 2723

Denne utviklinga gjev ein nedgang av arbeidsplassar i privat næringsliv og ein auke innan offentleg sektor. I denne samanheng er det grunn til å peike på at Hallingdal har ein relativt stor del arbeidsplassar i privat næringsliv. I 2011 hadde Hallingdal 37,1% arbeidsplassar i privat næringsliv målt i forhold til samla befolkning. Av landets 82 økonomiske regionar låg her Hallingdal på niande-plass.

Arbeidsløysa i Hallingdal er og har vore låg både reelt og i forhold til resten av fylket. I Hallingdal har arbeidsløysa dei siste åra variert mellom 1- 2 %, medan den på landsbasis har vore ca. 3%.

3.6 Lønnsemd

Eit lønsamt næringsliv er ein sentral føresetnad for å sikre ei positiv utvikling.

Når me bryt dette ned på økonomiske regionar ser me at Hallingdal ikkje kjem spesielt godt ut. Årsaka til dette er fyrst og fremst at Hallingdal har ei stor primærnærings og turismnærings, der lønsemda ikkje har vore stor dei siste åra. Med andre ord ei ekstra utfordring for Hallingdal.

3.7 Regionstruktur

Spørsmål om regional lokalisering - og eit eventuelt regionsenter - dukkar stadig opp i det interkommunale arbeidet. Når det gjeld lokaliseringsspørsmål har Hallingtinget tidlegare gjort vedtak om at det skal vera ei funksjonsfordeling mellom kommunane som skal byggje på følgjande prinsipp:

Regionale samarbeidstiltak skal ha eit differensiert lokaliseringmønster etter ei oppgåvefordeling mellom kommunane, basert på friviljuge og forpliktande samarbeidsavtalar. Funksjonsfordelinga må byggje på prinsippet om kompetanseutnytting og gi kommunane ei kjensle av – direkte eller indirekte – å ha nytte av samarbeidet. Dette gjeld både den einskilde kommune og Hallingdal som region.

Alle kommunane må vera viljuge til å ta sin del av kostnaden med fellestiltak, men alle må og akseptera at ei funksjonsfordeling aldri vil bli heilt "rettferdig".

Offentlege servicetiltak (statlege og fylkeskommunale) som har heile regionen som kundegrnlag og som skal ha eitt hovudkontor i Hallingdal, bør i utgangspunktet lokalisert til Gol som geografisk knutepunkt i dalen. Dersom ei kommune har eit spesielt utgangspunkt når det gjeld oppbygd kompetanse, bør framtidige statlege og fylkeskommunale distriktskontor vurderast lagt til vedkomande kommune.

Der det allereie er etablert offentlege servicetiltak i ein kommune, skal ein rå til at denne lokaliseringa blir oppretthalde.

Det viktigaste er at dei regionale statsetatane framleis får tilhald i Hallingdalsregionen.

For ha ei best mogeleg fagleg tilnærming til eit utfordrande tema i det interkommunale samarbeidet bør det vurderast om det skal setjast i gang eit forskingsprosjekt der det m.a. blir analysert kvifor Hallingdal er annleis enn andre distriktsregionar og fordeler/ulempar med eit regionsenter generelt og konkret for Hallingdal. Dette bør og vera interessant for sentrale styresmakter å engasjere seg i.

4. KONKURRANSEFORTRINN OG UTFORDRINGAR FOR HALLINGDAL

4.1 Generelt

Hallingdal har som dei fleste regionar sterke sider som gjer eller kan utviklast til konkurransefortrinn. På same måte er det svake sider som kan vera ulemper og som gjev utfordringar. Regional utvikling handlar om å skape levedyktige og attraktive lokalsamfunn, kommunar og regionar der kvinner og menn i alle aldra og fasar av livet ynskjer å leva. Det må være arbeidsplassar, infrastruktur, skuletilbod, fritids- og kulturtilbod med variasjon, mangfald og god kvalitet slik at folk vel regionen, kommunen eller lokalsamfunnet som sin livsarena.

Tidlegare var det *stabilitet* og ikkje *mobilitet* som vart sett på som ein verdi og som la premissar for distriktpolitikken. I dagens samfunn er mobilitet ein verdi som blir sett høgt fordi det er eit teikn på individualitet og å vera uavhengig. Det handlar om mogelegheitene til å velje.

Mobilitet har vorte ein grunnleggande premiss og ei utfordring for distriktpolitikken. Distrikts- og regionalpolitikken har ikkje lenger som mål at folk skal slutte å flytte på seg. Den regionalpolitiske tenkinga har vore dominert av eit *produksjonsperspektiv*. I eit slikt perspektiv er det endringar i produksjonslivet som er rota til regionale problem og at flyttemønster i hovudsak blir styrt av tilgangen til arbeid. Ved å ta eit omvendt perspektiv, *livskvalitetsperspektivet* kan me tenke oss at næringslivet vil utvikle seg der folk vel å busetta seg, og at forhold som ikkje berre har med arbeidsmarknad, kan vera avgjerande for folk sitt flytteleval. Dette bør også kunne samsvara godt for Hallingdal som ein av landets største reiselivsregionar.

4.2 Konkurransfortrinn for Hallingdal

Konkurransfortrinn er t.d:

- Hallingidentitet - hallingkultur
- Ein arbeids-, bu-og serviceregion
- Gode bu-og oppvekstvilkår (levekårsundersøkingar)
- Stabil arbeidskraft
- God plass
- Levande bygder
- Kort avstand til Osloområdet/ Vestlandet, sentralt i Sør-Norge
- Hovudferdselsårer aust-vest
- Godt regionalt samarbeid
- Attraktive hytteområde
- Attraktiv natur

Fordi folk er forskjellige og har ulike preferansar for bukvalitet og karriere, har ein liten region som Hallingdal med eigenskapar som skil seg ut, mogelegheiter for å differensiere seg frå konkurrerande regionar. Hallingdal har mogelegheit til å spesialisere seg rundt næringar og kompetanseområde, der regionen spesielle eigenskapar står sentralt.

4.3 Hovudutfordringar for Hallingdal

I samfunnet er det auka konkurranse mellom regionar og byar for å tiltrekke seg og behalde fagfolk (kunnskapsarbeidarar). Globalisering fører til hardare lokaliseringskonkurranse mellom land og regionar. I denne samanhengen er det ofte dei som har sterke fagmiljø som vinn konkurransen. For å nå fram i ein slik konkurransesituasjon må regionar dyrke det unike og det som gjer at dei når fram i konkurransen frå andre regionar. Det er ikkje berre ein nasjonal konkurranse, men marknadane og konkurransen blir stadig meir internasjonal. Samfunnsutviklinga i Norge og andre utvikla økonomiar er prega av fleire tunge trendar som kan oppsummerast slik:

- Urbanisering og sentralisering
- Internasjonal, nasjonal og regional lokaliseringskonkurranse
- Internasjonalisering og globalisering av markadar og næringar
- Kunnskapsbasert og innovasjonsdriven næringsutvikling
- Individualisering og sjølvrealisering
- Digitalisering av produkt, tenester og kommunikasjonsformer

Urbanisering og sentralisering fører til at folk blir trekt mot større byar og at store institusjonar blir slått saman og blir samlokalisert. Internasjonalisering og globalisering fører til at marknadane blir større og rykker nærare. Samtidig blir konkurransen hardare, ikkje berre i produktmarknadane, men også i konkurransen om å tiltrekke seg kompetanse, bedrifter og kapital. Sagt på ein annan måte leiår globalisering til stadig større lokaliseringskonkurranse.

I denne verkelegheita står Hallingdal overfor nokre utfordringar. Kvart år er det ein flyttestraum ut av Hallingdal, spesielt prega av unge menneske som flytter til byar som Oslo eller Bergen, for å studere. Dei fleste kjem ikkje attende. I siste 10-års periode 2002 – 2011, hadde Hallingdal ein netto innanlandsk utflytting på 1827. Dette kunne m.a. resultert i at Hallingdal hadde eit underskot på innbyggjarar i arbeidsdyktig alder, spesielt arbeidstakarar i 30- og 40-årsalderen. Her reddar innvandring Hallingdal, med 2218 personar i overskot for perioden 2002 – 2011.

Yrkesaktive i forhold til arbeidsplassar kan og vera eit viktig parameter. Hallingdal hadde i 2000 eigendekning på 94,2 prosent, stigande til 95,6 prosent i 2011. Dette er positivt for Hallingdal som i liten grad kan basere seg på å vera ein bustadregion. Utfordringa for Hallingdal er her å skapa ein meir variert arbeidsmarknad, med nye type arbeidsplassar, som er attraktive og der bukvalitetane blir verdsatt.

Næringslivet i Hallingdal har lågare verdiskaping pr. tilsett, og lågare lønnsnivå, enn landsgjennomsnittet. Dette skuldast m.a. overrepresentasjon av næringar der produktivitet og lønnsnivå er lågt, og dels at produktiviteten er lågare enn landsgjennomsnittet innanfor fleire av næringane.

Utdanningsnivået i Hallingdal er lågt. Det skuldast at dei som ynskjer høgare utdanning reiser ut og kjem i liten grad attende. Dette har fleire årsaker, men relevant arbeid og fagmiljø er viktige føresetnadar. Her er det ei utfordring å legge grunnlag for vekst inn i eit meir kunnskapsbasert samfunn.

Utfordringar i forhold til befolkning, næringsliv og kompetanse heng nøye saman, og ved å løyse ein av dei, blir føresetnadane for å løyse dei andre styrka.

Strategisk plan for Hallingdal vil ta tak i desse utfordringane og har prøvd å setja fokus på omsyn til bulyt/blilyst, arbeidsmarknad, kunnskapsmiljø og næringsliv.

Hallingdal sin attraktivitet som buområde og for næringslokalisering skal styrkast.

4.4 Suksessrike distriktskommunar

Telemarksforskning har på oppdrag for Distriktssenteret gjennomført ei studie av 15 suksessrike distriktskommunar (TF-rapport nr. 303, 2012),

<http://www.telemarksforskning.no/publikasjoner/filer/2097.pdf>.

For Hallingdal som distriktsregion og ved at Flå, Gol og Hemsedal er med i rapporten, gjer rapporten spesielt interessant.

Formålet med studien var å undersøke kva som gjer at nokre kommunar lykkast betre enn andre når det gjeld næringsutvikling og busetting. Svara er samansette og handlar om lokale forhold – og til ein viss grad tilfeldigheiter. Men det er og peikt på at fleire forhold som er felles for alle, eller eit fleirtal av dei femten kommunane. Og det er fellestrekk ved kommunane som kan forklare noko av suksessen som analysen fokuserar på.

Rapporten fokuserer på fire hovudfunn:

- **Stadleg kultur.** Stadleg suksess ser ut til å handle mykje om stadleg kultur, ein offensiv og optimistisk utviklingskultur.
- **Smådriiftsfordelar.** Det er kort veg mellom idear og beslutningar, og desse korte avstandane blir nytta. Det er stor grad av kunnskapsdeling og tillitsbygging på tvers av fag- og sektorgrenser.
- **Eldsjeler.** Det blir peikt på enkeltpersonar sin rolle for viktige tiltak, nyskappingsinitiativ eller nye vegval som er blitt teke i kommunane. Som oftast handlar det om enkeltpersonar i næringslivet eller frå det sivile samfunnet, som gjennom det handlingsrommet dei har teke eller fått, er blitt opphav til ny utvikling.
- **Gripe moglegheiter.** Kommunane som lykkast har nytta anledningar som er kome. På Enkelte grip høve – andre lar det drive forbi. Dei suksessrike kommunane i studien ser ut til å ha hatt eit særleg heldig grep med å ”fange moglegheitene».

Rapporten ser og på antekne sanningar som det kan vera grunn til å revurdere. Det ser m.a. ikkje ut til at kommuneøkonomien er viktig som forklaringsfaktor for suksess.

Rapporten gir ikkje eintydige svar på kva som gjer at nokon kommunar/stader lykkast med sitt næringsliv og sin busetting. Men som det blir sagt: *«Det er, viser det seg, først og fremst det adferdsmønsteret som preger folkene som bor der, som avgjør. Folk skaper stader, ikke bare gjennom sitt antall, men også ved sine holdninger og handlinger.»*I samband med Strategisk plan for Hallingdal er det relevant å merke seg dei funn som er gjort.

5 FORHOLD TIL ANDRE PLANAR

Buskerud fylkeskommune har starta arbeidet med regional planstrategi for Buskerud 2013 – 2016. I høyringsutkastet er det m.a. foreslått følgjande regionale planar:

- Regional plan for kunnskapssamfunnet
- Regional areal- og transportstrategi
- Regional plan for næringsutvikling og verdiskaping

Dette er tema som støttar opp om Strategisk plan for Hallingdal.

Regionrådet for Hallingdal har eigen partnerskapsavtale med Buskerud fylkeskommune som event. skal fornyast i 2013. I denne samanheng er det sjølvsagt eit poeng at det er samsvar mellom satsingsområde fylkeskommunen vil prioritere og det Hallingdal prioritetar.

6 STRATEGIAR FOR Å LYKKAST MED UTFORDRINGANE

6.1 Innleiing

I arbeidet med Strategisk plan for Hallingdal er det nytta ein modell som er utvikla av firmaet Menon, ved Erik Jakobsen i forhold til det strategiske arbeidet.

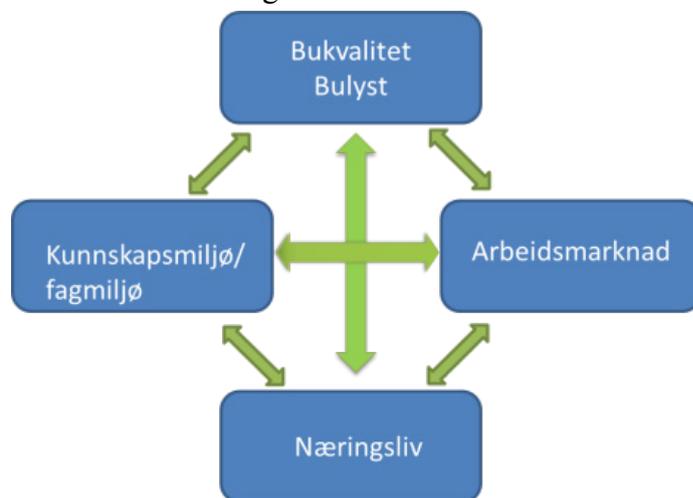
Det er foreslått fire strategiar som kan bidra til å realisere målsettingane:

Komponere: For å lykkast må fire faktorar spela saman og forsterke kvarandre: bukvalitet/bulyst/blilyst, arbeidsmarknad, næringsliv og kunnskapsmiljø. Sagt på ein annan måte må dei fire faktorane komponerast slik at ein ikkje berre oppnår kritisk masse i enkeltfaktorar, men at dei forsterkar kvarandre på ein måte som skapar sjølvforsterkande vekst.

Integrere: Arbeidsmarknads-, kunnskaps- og næringsregionen bør bli større, blant anna gjennom ein meir effektiv infrastruktur, for å oppnå kritisk masse.

Spesialisere: Satsinga bør konsentrerast til eit avgrensa sett av næringsmiljø og/eller kompetanseområder der Hallingdal har ressursmessige føresetnader, for å lykkast i å ta ein leiande posisjon.

Samhandle: For å kompensere for liten størrelse, bør synergjar mellom aktørane utnyttas gjennom samhandlingsprosesser.

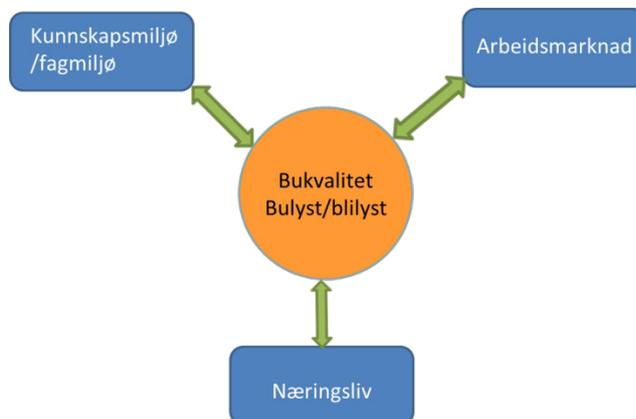

6.2 Bukvalitet, bulyst, blilyst

Ut frå drøftingar i Hallingtinget og Regionrådet skal det i Strategisk plan fokuserast på dei fire faktorane:

bukvalitet/bulyst/blilyst, arbeidsmarknad, næringsliv og kunnskapsmiljø.

Hovudutfordringane er framtidig arbeidskraft og nye arbeidsplassar, der det blir ei spissing på bukvalitet/bulyst/blilyst. Dette set menneske i sentrum. Dette er og noko av budskapet i Telemarksforsking sin rapport om suksessrike distriktkommunar. I tillegg samsvarar retninga svært godt med prosjektet Hallingdal 2020.

Satsinga vil og kunne samsvara godt med forslag til visjon for Buskerud i ny planstrategi: «Et bærekraftig og innovativt Buskerud som fremmer næringsutvikling og bolyst

7 MÅL OG SATSINGSOMRÅDE

7.1 Hovudmål

”Hallingdal skal vera ein region med aukande verdiskaping og vekst både i innbyggjartal og i talet på arbeidsplassar. Regionen skal oppretthalde god balanse i alder og kjønnsfordeling. I Hallingdal skal det leggjast til rette for omstilling, nyskaping og kreativitet gjennom samhandling ved at regionen står samla, ”innad som utad.”

For å spisse arbeidet er satsinga delt i tre kategoriar:

- A: Hovudsatsing
- B: Viktige utviklingsoppgåver i regionen
- C: Andre viktige oppgåver

7.2 Satsingsområde

I mange samanhengar og i mange fora blir det drøfta og etterlyst felles strategiar og felles handlingar, for at Hallingdal skal møte framtida på best mogeleg måte. Dette er og tema som har vore sentrale i Strategisk plan for Hallingdal, og som Regionrådet for Hallingdal har høgt på dagsorden direkte og indirekte. Eit viktig tema har vore avklaringar og ynskje om ei sterkare og tydelegare profilering av Hallingdal som region. Dette blir sett på som grunnleggjande for det arbeidet Hallingdal sjølv må gjera, for utvikling av eigen region. Strategisk plan for Hallingdal har m.a. som mål at kommunane i Hallingdal skal gjera kvarandre gode, med tiltak som m.a. går på vidareutvikle profilering/identitetsbygging. Bakgrunnen for dette er m.a.:

- Felles bu- og arbeidsmarknadsregion
- Felles kultur/identitet
- Felles utfordringar
- Felles budskap
- Kan tilby større variasjon, breidde
- Felles plan (Strategisk plan for Hallingdal)
- Meir slagkraftig
- Ei stadig sterkare konkurranse på alle frontar
 - Kamp om arbeidskrafta
 - Kamp om arbeidsplassar
 - Kamp om innbyggjarane
- Ynskje om å vera tydelegare
- Ynskje om å byggje eit godt omdøme

Ut frå dette har Regionrådet for Hallingdal teke initiativ til eit større samla prosjekt med tittelen ”Hallingdal 2020”, der hovudmålsettinga er å styrke Hallingdal som ein attraktiv og bærekraftig bu- og arbeidsmarknadsregion.

Strategisk plan for Hallingdal har følgende satsingsområde:

Hovudsatsing	Innsatsområde	Merknad
Bukvalitet (bulyst/blilyst)	Hallingdal 2020	Eige prosjekt
Rekruttering	Hallingdal 2020	Eige prosjekt
Møteplassen mellom aust og vest	Hallingdal 2020	Eige prosjekt
Kommunikasjon	Ringeriksbanen Rv7/Rv52 Breiband	Arbeide for realisering av viktige vegprosjekt inkl. Vegpakke Hallingdal, Rv.52 Gol – Robru og Rv7 Hardangervidda. Arbeide for at Rv7/Rv52 får ein nødvendig standardheving både i forhold til vedlikehald og trafikktryggleik. Arbeide for utvikling av Bergensbanen og realisering av Ringeriksbanen.
Viktige utviklingsoppgåver i Hallingdal		
Kompetanse	Fjellfagskule	Eige prosjekt
	Norges Friluftshøgskole	Eige prosjekt
	Høgskuletilbod	Kartlegge behovet for desentralisert høgskuleutdanning. Koordinering og samarbeid.
	Reiseliv, opplevingar	Utvikling av opplæringstilbod gjennom auka samhandling mellom utdaningsinstitusjonar på høgskule og vgs. nivå og regionalt næringsliv. Arbeide for styrka deltaking innan fag som relaterar seg til reiselivet
	Jakt, fiske, rovdyr	
	Fornybar energi og miljø (vannkraft, skog)	
Næringsutvikling	Utvikle næringsklynger, veksthus	
	Reiseliv, opplevingar	Støtte opp om felles reiselivsselskap for Hallingdal
Folkehelse	Lokalmedisinske Tenester i Hallingdal	Eige prosjekt. Eigen delrapport (4) Forebyggende tiltak / folkehelse

Andre viktige oppgaver for Regionrådet		
	Drive aktiv påverknad for å sikre regionen sine interesser i regionale og nasjonale spørsmål	
	Initiera og delta i dialogar med potensielle samarbeidspartnarar	
	Bidra til gode interkommunale løysingar for tenesteproduksjon	
	Forskningsprosjekt der det m.a. blir analysert kvifor Hallingdal er annleis enn andre distriktsregionar, og fordeler/ulemper med eit regionsenter generelt og konkret for Hallingdal.	

Med bakgrunn i politisk handsaming skal det lagast eit eige handlingsprogram som skal beskrive konkrete tiltak og prosjekt, med tilhøyrande budsjett, finansieringsplan og gjennomføringsorganisasjon.

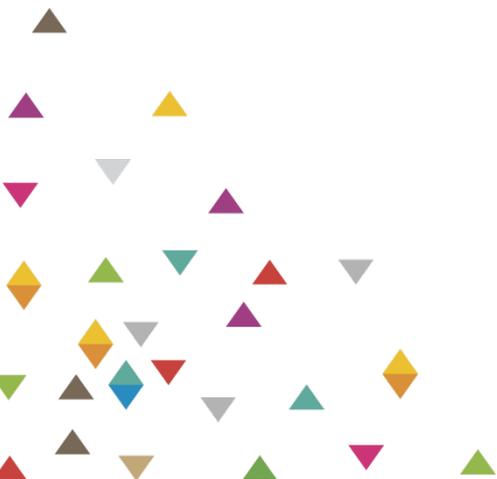
«Utviklingsprogram for byregioner» – fase 2

PROSJEKTPLAN

«FOR EIGEN MASKIN»

VIDARE SAMHANDLING OG SAMSPEL
I HALLINGDAL

Innholdsliste

1	Innleiing	3
2	Grunnlaget for ein regional søknad frå Hallingdal	3
3	Funn frå samfunnsanalyse, samspel i regionen og val av tema	4
3.1	Hovudfunn	4
3.2	Samfunnsanalysen syner ei felles plattform, men samtidig ulike meiningar knytt til vidare utvikling av Hallingdal.....	6
4	Fase 2.....	7
4.1	Mål.....	7
4.2	Innsatsområde, mål og aktivitetar	9
4.2.1	Funksjonell arbeidsdeling som vekststrategi	9
4.2.2	Legge til rette for nytt næringsliv som kan tiltrekke seg yngre med høgare utdanning og fagbrev	10
4.2.3	Tilby høgare relevant utdanning lokalt	11
4.2.4	Utnytting av betra transportårer til Hallingdal med Ringeriksbanen og ny E16 Sandvika – Hønefoss.....	12
4.2.5	Utvikle eit samspel med Hallingdal 2020 i forhold til m.a. attraktivitet og rekruttering	12
5	Aktivitetar, milepælar.....	13
6	Risikovurdering og handtering av prosjektet	15
7	Prosjektorganisering.....	16
8	Økonomi	17
8.1	Kostnadsoversikt	17
9	Resultat og effektar	18
9.1	Resultat.....	18
9.2	Effektar.....	18

1 Innleiing

Hemsedal kommune søker saman med kommunane Flå, Nes, Gol, Ål og Hol tilskot til å utvikle strategiar og setja i verk aktivitetar og tiltak for å møte utfordringar som m.a. er avdekka gjennom den heilskaplege samfunnsanalysa i fase 1 av byregionprogrammet. Regionrådet for Hallingdal¹ skal ha prosjektansvaret for utviklingsprogrammet, der Regionrådet er styringsgruppe.

Hallingdal omfattar 6 kommunar utan ei tydeleg sterk kommune eller bysenter som naturleg tek rollen som regionsenter. Drammen ligg for langt unna store delar av Hallingdal til å kunne bidra med sin vekstkraft. Tilsvarende avstandar er det til Kongsberg og kunnskaps- og teknologiklynnga som ligger her. Hallingdal må derfor i stor grad klare seg sjølv og skapa vekst innanfor eigen region. Regionen sine mogelegheiter og utfordringar er sterkt knytt opp mot dette faktum.

Regionen skal sjå spesielt på strategiar knytta til utvikling av eksisterande og nye type arbeidsplassar, som er lønsame og attraktive for yngre menneske, med høgare utdanning og fagutdanning. Fase 2 av byregionprogrammet skal utvikle meir kunnskap om korleis desse felles utfordringane kan løysast gjennom samarbeid og i fellesskap, og med konkrete tiltak.

Sidan alle kommunane i Hallingdal har mykje av dei same utfordringane kan det vera spesielt utfordrande å våge at andre bli gode og det å dedikere oppgåver og aktivitet til andre kommunar, som ein sjølv kunne vore vertskap for. Felles utfordringar kan løysast gjennom samhandling og det å ta heile regionen i bruk. Eit samarbeid er evne til å prioritere tiltak lokalt som er med på å løyse eller betre regionen i ein heilskap. Det å utvikle felles strategiar som ser heile regionen under eitt, samt å setja i verk nødvendige tiltak for å sikre økonomiske bærekraftig vekst i heile regionen vil vera ein viktig del av fase 2.

2 Grunnlaget for ein regional søknad frå Hallingdal

Felles utfordringar i regionen gir tema for samarbeid inn i fase 2 av byregionprosjektet. Den felles prioriterte utfordringa som regionen står overfor er tett knytt opp mot at Hallingdal i stor grad må skapa sin eigen vekst. Lange avstandar og Hallingdal som ein noko isolert bu- og arbeidsmarknadsregion fører til at regionen må vidareutvikle seg som ein eigen bu- og arbeidsmarknadsregion, m.a. gjennom å trekke på dei ressursane som allereie finns i regionen. Situasjonen i dag gjer at mogelegheitene til vekst fyrst og fremst er avgrensa gjennom jobbmarknaden. Den største trusselen er at Hallingdal stagnera eller forvitrar. Fråflytting, avgrensa vekstkraft innan nye og alternative arbeidsplassar og det å sikre nok framtidig arbeidskraft er tema regionen arbeidar aktivt med i prosessen.

Felles utfordringar kan løysast gjennom samhandling og det å ta heile regionen i bruk. Eit sentralt spørsmål i dette prosjektet er derfor korleis Hallingdal som bu- og arbeidsmarknadsregion kan oppretthalde og auke sin attraktivitet for bedriftsetableringar og arbeidstakarar.

Det at det ikkje er eit sterkt regionsenter i Hallingdal er sett på i fase 1 av prosjektet. Betydinga av ein tydeleg fleirkjernestruktur eller om det å bygge opp eit sterkare regionsenter på Gol er vegen å gå vart sett på, utan at det vart konkludert.

¹ Politisk samarbeidsorgan for dei 6 kommunane i Hallingdal, etablert 1952

3 Funn frå samfunnsanalyse, samspel i regionen og val av tema

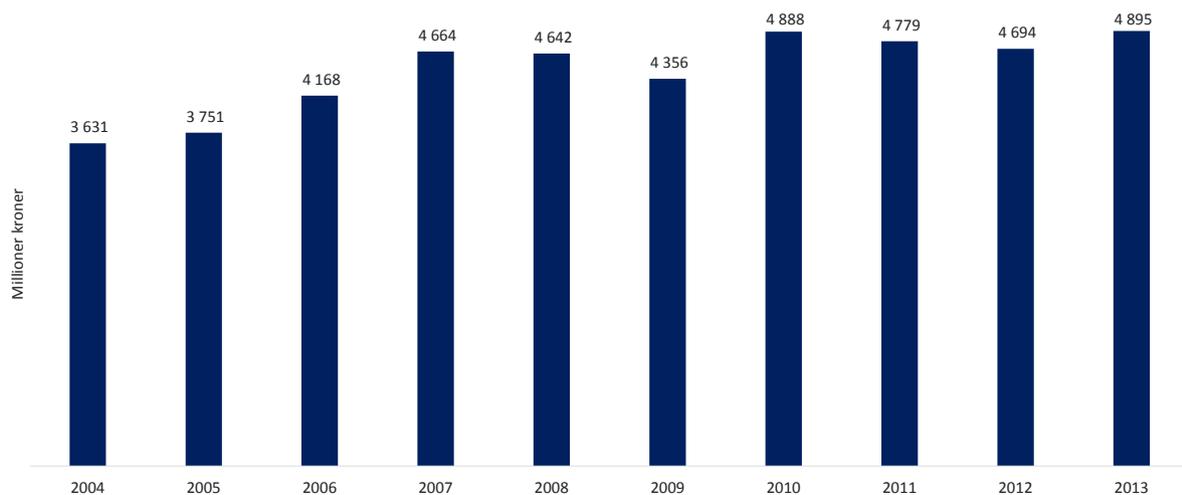
3.1 Hovudfunn

Samfunnsanalysen peika på fleire forhold som er viktig grunnlag for det vidare arbeidet i fase 2. Hovudkonklusjonane i Menon si samfunnsanalyse «FOR EGEN MASKIN», dannar grunnlaget for arbeidet i fase 2.

Hallingdal må i stor grad klare seg sjølv og skapa vekst innanfor eigen region.

Samfunnsanalysen synte at den økonomiske veksten i Hallingdal har stagnert. Sjølv om Hallingdal har vore prega av vekst i næringslivet dei siste ti åra ser veksten nå ut til å ha stagnert eller stabilisert seg. Frå 2004 til 2008 auka verdiskapinga i Hallingdal med 28 prosent. Frå 2008 til 2013 auka den med fem prosent. Kommunane sitt bidrag til regionen si verdiskaping synes stabilt over tid og samsvarar med talet på innbyggjarar.

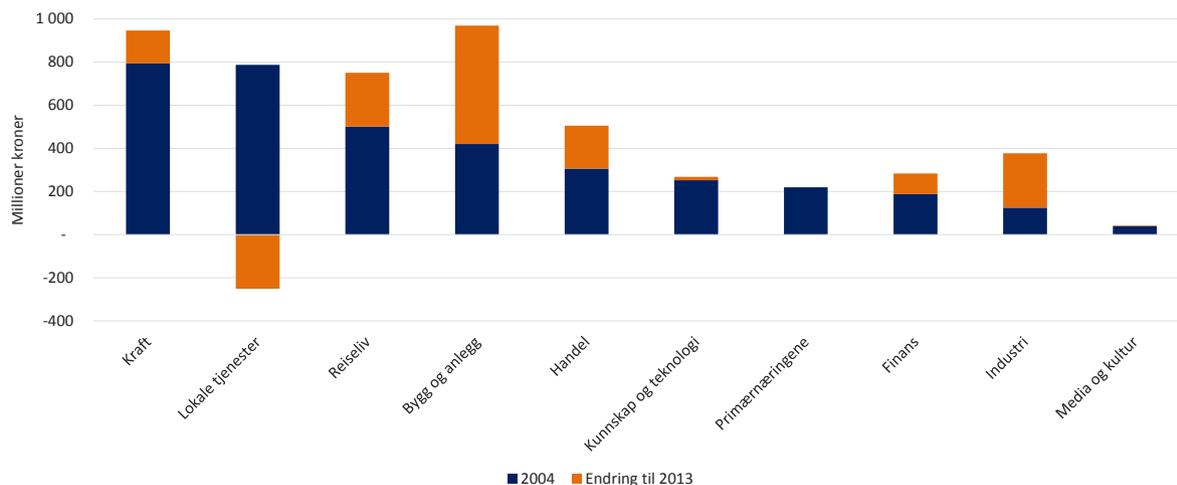
Verdiskaping i privat næringsliv i millionar NOK i Hallingdal 2004-2013. Kjelde: Menon (2015)

Bedrifter peika på mangfaldet som ligg i seks ulike kommunar som ei felles styrke i Hallingdal. Dei hadde tru på ei framtidig utvikling av Hallingdal der dei ulike kommunane fekk ei tydelegare arbeidsdeling, slik at dei ikkje gjekk kvarandre i næringa, men med meir ulike og definerte marknader for kvar kommune.

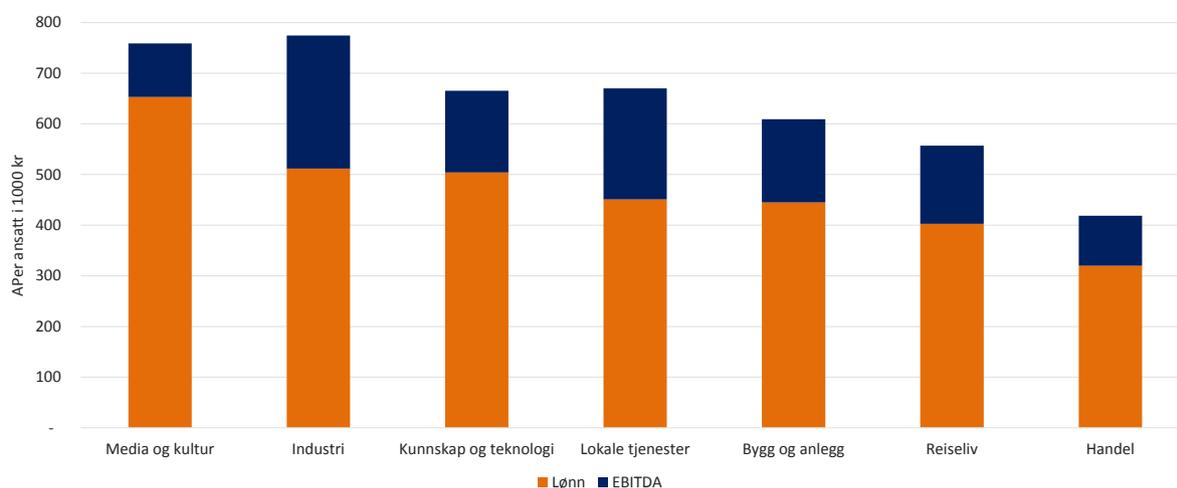
Fire næringar driv utviklinga i Hallingdal, men dette er til dels næringar med låg produktivitet. Det er spesielt fire næringar som dominera næringslivet i Hallingdal. Kort veg til Austlandet og Vestlandet, samt ein veksande heimemarknad gjennom m.a. hyttemarknaden gjer at bedrifter har tilgang til eit breitt kundegrnlag og kan veksle mellom private og offentlege kundar. Bygg og anlegg er den næringa som har hatt sterkast vekst i perioden 2004 til 2013. Dette skuldast delvis at nye bedrifter har etablert seg i perioden, men den viktigaste årsaka er vekst i allereie etablerte bedrifter. Fleire av dei største bedriftene har dobla si verdiskaping i perioden. Sidan 2004 har verdiskapinga i Hallingdal auka med 1,2 milliardar kroner, der ygg- og anleggsnæringa stod for 550 millionar. Verdiskaping knytt til lokale tenester har gått noko ned i perioden.

Næringsfordelt verdiskaping i Hallingdal i 2004 og 2013 i millionar kroner (løpende priser). Kjelde: Menon/SSB

Ei næring sin produktivitet kan målast på ulike måtar, eksempelvis som verdiskaping per tilsett. Verdiskapinga gir eit godt bilde av den samfunnsmessige avkastninga på næringsverksemd. Ein region vil naturleg nok ynskje å tiltrekke seg næringar med høg verdiskaping. Kraftproduksjon og finans er dei to mest produktive næringane når ein nyttar dette målet. Dette skuldast at lønskostnadane er relativt høge i næringane, kombinert med at dei er svært kapitalintensive. I Hallingdal er det høge kraftinntekter, men næringa sysselsett få. Finans er ei relativt liten næring målt i verdiskaping. Den tredje mest produktive næringa i regionen er industri, med ei verdiskaping per sysselsatt på like under 800 000 kroner. Ser ein på dei to andre næringane med størst sysselsetting kjem bygg og anlegg og reiseliv ut litt under snittet med ei verdiskaping på respektivt 600 000 og 550 000 kroner per sysselsatt. Dei næringane som klart sysselset flest i regionen ligg i det låge siktet.

Næringsfordelt verdiskaping i Hallingdal i 2013 fordelt på EBITDA og lønnskostadar. Kjelde: Menon (2015)

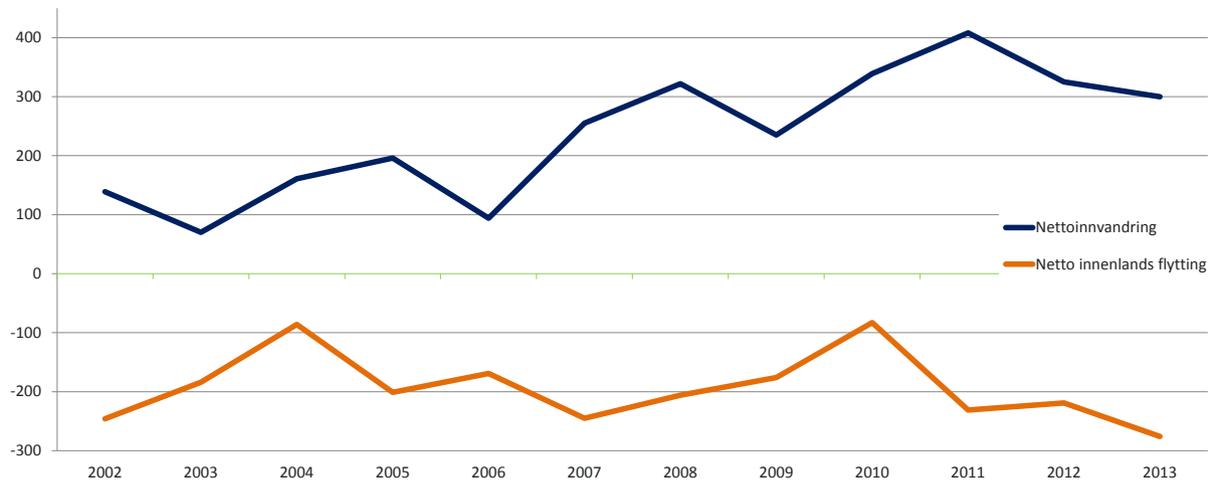
Befolkninga i Hallingdal er godt vaksen og ei stor utflytting blir kompensert med innvandring

Over 50 prosent av innbyggerane i Hallingdal er over 40 år. Det er vekst i dei øvre alderssegmenta i alle kommunane. Hemsedal og Flå er attraktive for unge vaksne i alderssegmentet 24-39 år. På kort sikt er Hemsedal og Gol befolkningsmotorar i Hallingdal med befolkningsvekst på 22 og 6 prosent i perioden frå 2004 til 2014. Det er til Gol, Hemsedal

og til dels Ål dei nye innbyggerane flytter. Med unntak av Hol er befolkningstala i dei andre kommunane svært stabil.

Det er netto innvandring som skaper veksten. For dei som flyttar innanlands verkar Hallingdal som mindre attraktiv. Dette mønsteret kan ha med næringsstrukturen å gjera. Medan reiselivsnæringa er ei attraktiv næring for svenskar, tiltrekkjer bygg og anleggsnæringa arbeidarar frå m.a. Aust-Europa. I 2014 var det innbyggerar frå 79 nasjonar i Hallingdal der 23 prosent var frå Polen og åtte prosent frå Sverige (av totalt 2 589 personar).

Nettoflytting Hallingdal. Kjelde: SSB/Panda/BFK

3.2 Samfunnsanalysen syner ei felles plattform, men samtidig ulike meiningar knytt til vidare utvikling av Hallingdal

Kommunane i Hallingdal har svært lang tradisjon i å tenkje interkommunalt og regionalt. Dette gjeld både for kommunal sektor, næringslivet og lag og organisasjonar. Det er innarbeidd ei forståing for kva interkommunalt og regionalt samarbeid inneber og krev. Hallingdal har ein felles identitet og kultur som er ein viktig føresetnad for at denne type samarbeid skal lykkast. Ser me på den formelle organiseringa av det interkommunale samarbeidet, kom dette i gang alt i 1952 gjennom etableringa av Samarbeidsnemnda for Hallingdal. Hallingdal var den fyrste regionen i landet som fekk sin regionplan, som vart vedteken av Miljøverndepartementet i 1973. Dagens samarbeid er svært omfattande både i forhold til det interkommunale samarbeidet og det er eit utstrakt regionalt samarbeid mellom det offentlege og næringslivet.

Samspelet i Hallingdal er godt. Gjennom Regionrådet for Hallingdal og Hallingtinget² har kommunane ein felles møteplass der saker som gjeld heile regionen blir drøfta. Samtidig gir kompleksiteten i prosjektet, med seks samarbeidande kommunar der alle må føle at dei får noko att ved på vera med, visse utfordringar for det vidare samarbeidet. Men dette har Hallingdal takla i fleire ti-år.

² Hallingtinget er det øvste organet og er 5 kommunestyremedlemmer frå kvar kommune, der den eine er ordføraren og dei 4 andre er medlemmer av formannskap eller leiarar av hovudutval/sektorutval. I tillegg har rådmennene møte, tale og forslagsrett.

Det er sterk semje i Hallingdal om at regionen må utviklast med utgangspunkt i styrkene og mogelegheitene som finns i kvar enkelt kommune. Lange avstandar gjer at tenester og tilbod må gjevast der folk bur og at ei for sterk sentralisering vil gi eit dårlegare tilbod. For å skapa vekst i heile dalen må kvar einskild kommune ta ansvar og bidra, gjennom ein såkalla fleirkjernestruktur.

Kommunane i Hallingdal er i mange samanhengar like. Kvar kommune har sentrum med kommunehus, handel og lokale tilbod. Sidan alle kommunane satsar på reiseliv er tilboda noko overdimensjonerte i forhold til eigne innbyggjarar, då det også er andre brukarar og kundar. Det er berekna at Hallingdal har ca.5,5 millionar gjestedøgn som fordelt over året tilsvara ca.15.000 ekstra innbyggjarar i Hallingdal. Frå enkelte er det uttrykt behov for å etablere eit tydelegare regionsenter. Spesielt bedrifter som vart intervjuva i fase 1 uttrykte behovet for at eit sentrum fikk ei meir urban utvikling. Dette for å stå fram som attraktiv for ein breiare del av befolkninga. Gol som regionsenter vart drøfta i fase 1, men det vart ikkje konkludert. Som ein del av fase 2 skal det klargjerast arbeidsdeling mellom kommunane og den einskilde kommune si rolle i eit samspel som kan gjera regionen sterkare.

Det er ikkje berre Hallingdal si interne organisering som vil vera med å prege utviklinga av Hallingdal. Utbygging av firefelts motorveg frå Sandvika til Hønefoss og realiseringa av Ringeriksbanen vil gi eit stort vekstpotensial for Hallingdal. Kva dette vil bety for utviklinga i heile Hallingdal må studerast nærare.

I Hallingdal er det ingen by, men seks mindre kommunar. Det er ikkje definert eit regionsenter, men kvar enkelt kommune bidreg i utvikling av heile dalen gjennom å ta ansvar for eigen og felles vekst. Det er ingen tvil om at den felles innsatsen bidreg til å oppretthalde attraktiviteten i dagens Hallingdal.

4 Fase 2

4.1 Mål

Det overordna og langsiktige målet for arbeidet med utviklinga av regionen er å skapa ein attraktiv og utviklingsorientert region. Alle delar av Hallingdal skal utvikles med attraktive tettstader, som er klar til å møte framtidens mogelegheiter og utfordringar.

Gjennom å ta heile Hallingdal i bruk kan kommunane saman utløyse og bygge opp om det potensialet som finns for økonomisk vekst og utvikling. I ein region som Hallingdal er samspelet mellom kommunane spesielt viktig då dette er eit viktig grunnlag for vekst.

Hallingdal sitt bidrag til måloppnåinga i Byregionprogrammet er å utvikle eksisterande og nye type arbeidsplassar, som er lønsame og attraktive for yngre menneske, med høgare utdanning og fagutdanning. På den måten skal verdiskapingspotensialet i regionen utløyast og økonomisk vekst skapast.

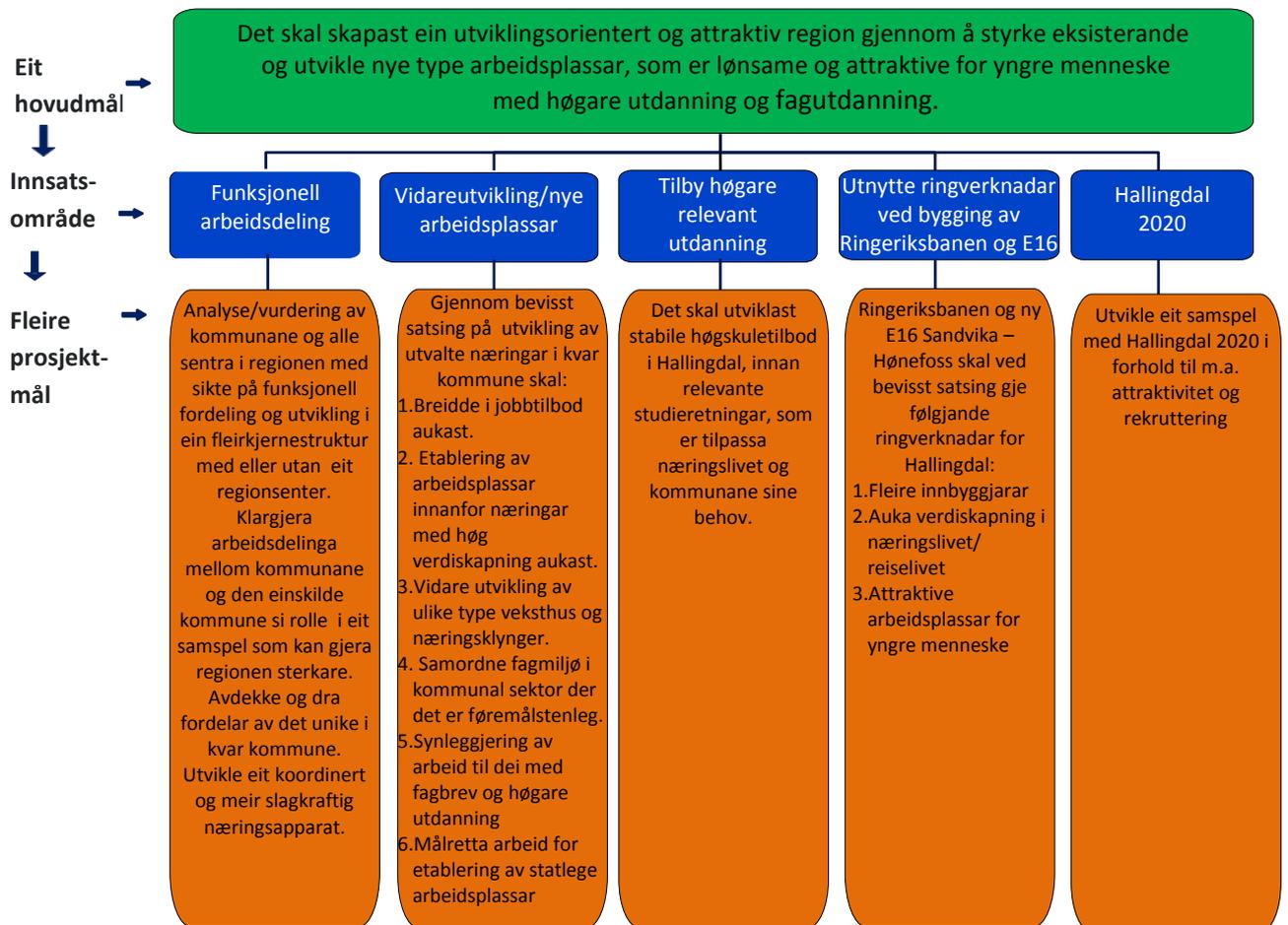
Dette er komplekse utfordringar som kan ha mange ulike tilnærmingar. Kompleksiteten i prosjektet, med seks samarbeidande kommunar, gir føringar for kva tiltak regionen kan arbeide vidare med. Sjølv om utfordringsbilde for Hallingdal kan vera nokså likt er kommunane ulike

og har egne utfordringar. Dette må det takast omsyn til, alle kommunane må ha ei oppfatning av at fase 2 gagnar eigen kommune. Gjennom å forstå korleis Hallingdal blir påverka av prosessar i og utanfor regionen skal det utviklast strategiar for å skape økonomisk vekst og sikre at alle bidreg i same retning.

Det er fem temaområder som skal prioriterast i fase 2. Innanfor kvart temaområde vil det leggst opp til eit eller fleire prosjekt. Tema er valt ut som følgje av funn frå samfunnsanalysen i fase 1. Tema er knytt opp mot å skapa ein attraktiv region for unge menneske med høgare utdanning eller fagbrev. Arbeidet må sjåast i samanheng med utvikling av felles strategiar i Hallingdal og revidering av Strategisk for Hallingdal. Det er lagt opp til deling og kunnskapsspreiing innanfor kvart av temaområda, der ei felles forståing av betydinga og arbeidet til dei enkelte kommunane er avgjerande for å drive heile regionen framover. For å lykkast vil auka samhandling og samspel vera ein heilt avgjerande faktor, som også må vidareutviklast.

Temaområda er:

1. Funksjonell arbeidsdeling som vekststrategi
 2. Vidare utvikling av ulike type veksthus, næringsklynger og interkommunalt samarbeid, basert på ein fleirkjernestruktur. For å skapa attraktive kompetansmiljø for yngre menneske, både med høgare utdanning og fagutdanning
 3. Tilby høgare relevant utdanning lokalt
 4. Ringverknadar/mogelegheiter med ny E16 til Hønefoss og Ringeriksbanen
 5. Utvikle eit samspel med Hallingdal 2020 i forhold til m.a. attraktivitet og rekruttering
- Kvart enkelt prosjekt har sine egne mål som bygger opp under hovudmålet. Desse er synleggjort i matrisa under.

Figur målmatrise

4.2 Innsatsområde, mål og aktivitetar

Prosjektplanen er organisert rundt dei fem temaområda som Hallingdal ynskjer å gå vidare med. Mål, milepæl og aktivitetar vil vera knytt til desse og organisert som ulike prosjekt med eigne ressursar. Fordeling av ressursar på dei ulike temaområda er synleggjort under økonomi. Regionrådet for Hallingdal vil stå ansvarleg for planlegging, kunnskapsdeling og gjennomføring av prosjekta. Dette er nærare omtala under organisering.

4.2.1 Funksjonell arbeidsdeling som vekststrategi

I ein region som består av seks kommunar der vekst er ei målsetting i alle kommunane er det å få til ein funksjonell arbeidsdeling eit viktig verkemiddel. Temaet er sett på i samfunnsanalysen i fase 1, der det blir synleggjort at enkelte kommunar har teke eller er tildelt oppgåver. Eksempelvis statlege/fylkeskommunale arbeidsplassar på Gol og Hallingdal sjukestugu, kulturhus og media på Ål og Hemsedal og Hol som sterke reiselivsdestinasjonar.

Hallingdal har ein indre dynamikk som er positiv og som skal utviklast.

Effektar av dei val som er gjort synes i næringsstatistikken i samfunnsanalysen. Denne type arbeid tek tid og Hallingdal treng å arbeide vidare med å utvikle bærekraftige strategiar.

Sjølv om samfunnsanalysen viste nokre forskjellar innan næringslivssatsingar i kommunane er næringsssamansetting i hovudsak svært lik. Skal Hallingdal lykkast som region blir det peika på at kommunane må skilje seg frå kvarandre, både i næring og tilbod av arbeidsplasser, slik at nye innbyggjarane ser fleire moglegheiter. Spørsmål det skal jobbast vidare med er m.a. korleis den einskilde kommune si rolle i eit samspel kan gjera regionen sterkare. Korleis sikre ei bærekraftig funksjonell arbeidsdeling i regionen blir sentralt i arbeidet. Fokuset er vekst gjennom eit sterkt samspel og ei tydeleg arbeidsdeling.

Mål:

Få på plass ei funksjonell arbeidsdeling mellom kommunane i Hallingdal i ein fleirkjernestruktur med eller utan eit regionsenter.

Klargjera arbeidsdelinga mellom kommunane og den einskilde kommune si rolle i eit samspel som kan gjera regionen sterkare. Avdekke og dra fordelar av det unike i kvar kommune.

Aktivitetar:

Kvar enkelt kommune må finne si nisje og vurdere kva type arbeidsplasser og næringsliv som har størst vekstpotensial. Samfunnsanalysen gir god innsikt i næringslivet i Hallingdal og i den einskilde kommune. Det må skaffast meir kunnskap knytt til potensialet for utvikling av nytt næringsliv og arbeidsplasser på kommunenivå. Kva slags næringsliv manglar? Kva skal til for realisere nytt næringsliv? Kva slags næringsliv skal kvar enkelt kommune satse på?

I det vidare arbeidet skal det gjerast analyser og vurderingar av kommunane og alle sentra i regionen med sikte på funksjonell fordeling og utvikling i ein fleirkjernestruktur og/eller eit regionsenter. Ut frå dei vurderingar og konklusjonar som blir gjort skal det utarbeidast ein handlingsplan som blir retningsgjevande for det vidare arbeidet og det skal utviklast eit koordinert og meir slagkraftig næringsapparat. Dette er mykje av same tenkinga som var nedfelt i Regionplan for Hallingdal i 1973.

4.2.2 Legge til rette for nytt næringsliv som kan tiltrekke seg yngre med høgare utdanning og fagbrev

Samfunnsanalysen viser at innbyggjarar i Hallingdal med høgare utdanning reiser til Gol og Ål eller ut av dalen (Oslo) på arbeid. Den viser og at talet på jobbar i regionen som krev høgare utdanning er låg. Etterspørselen etter ufaglært arbeidskraft er stor, noko som ikkje er med på å gje ønska utvikling i regionen. For å auke attraktiviteten overfor unge med høgare utdanning eller næringsretta fagutdanning skal det satsast spesielt på å utvikle arbeidsplassar som krev høgare utdanning eller fagutdanning. Satsinga skal sjåast i samanheng med funksjonell arbeidsdeling som vekststrategi. Tilrettelegginga skal m.a. skje gjennom vidare utvikling av ulike type veksthus og næringsklynger.

Strategien samsvarar med Strategisk næringsplan for vekst og verdiskaping til Buskerud Fylkeskommune og Strategisk plan for Hallingdal.

Mål:

Gjennom ei bevisst satsing på utvikling av fagmiljø, næringsklynger, veksthus og utvalde næringar i kommunane, skal breidda i jobbtilbod aukast og moglegheitene til arbeid for dei med høgare utdanning og fagutdanning blir styrka. Det er eit mål å etablere fleire

arbeidsplasser innanfor næringar med høg verdiskaping. Det er og sit mål å samordne fagmiljø i kommunal sektor der det er føremålstenleg.

Aktivitetar:

Det skal synleggjerast kva type arbeidsplassar som finnes i den einskilde kommune som er attraktive for unge menneske med ambisjonar og utdanning. Det skal leggest fram oversikt med forslag til strategiar og tiltak som til no er nytta for å tiltrekke seg unge i ønska målgruppe. Det skal hentast inn kunnskap eksternt og blant bedriftene/kommunane om rekruttering av og behovet for denne typen arbeidskraft. Kvar einskild kommune skal i felles samling legge fram sine funn der temaet blir drøfta og problematisert.

Det skal utarbeidast erfaringsnotat som blir nytta i vidare arbeid og som inspirasjon. Dette kan delast med andre byregioner i programmet.

Gjennom bevisst satsing på utvikling av utvalte næringar i kvar kommune skal:

- Breidde i jobbtilbod aukast.
- Etablering av arbeidsplassar innanfor næringar med høg verdiskapning aukast.
- Vidare utvikling av ulike type veksthus og næringsklynger.
- Samordne fagmiljø i kommunal sektor der det er føremålstenleg.
- Synleggjering av arbeid til dei med fagbrev og høgare utdanning
- Målretta arbeid for etablering av statlege arbeidsplassar

4.2.3 Tilby høgare relevant utdanning lokalt

Å legge til rette for høgare relevant utdanning lokalt heng saman med førre punktet om å legge til rette for nytt næringsliv som kan tiltrekke seg yngre med høgare utdanning og fagbrev.

Dette er vesentleg for næringslivet si verdiskaping og konkurransevne. Hallingdal er ein region utan permanent utdanningstilbod utover vidaregåande skule. Situasjonen i dag er at det er sporadiske tilbod om høgare utdanning innan t.d. helse, skule og økonomi.

Forsking syner at regionar som tilbyr høgare utdanning har lettare for å rekruttere då studentane tenderer til å søke arbeid i regionen etter avslutta utdanning. I eit næringsliv som blir stadig meir internasjonalisert, teknologisk avansert og dynamisk, spelar kunnskap ein stadig viktigare rolle for bedrifter si konkurransevne. Ein av dei store utfordringane i Hallingdal er å vera attraktiv for unge med høgare utdanning.

Det at det ikkje finns permanente relevante tilbod om høgare utdanning i regionen fører også til at unge hallingar må reise ut får å ta høgare utdanning. Dette gjer at ein for stor del ikkje kjem attende etter avslutta utdanning. Gjennom å legge til rette for betre tilbod med høgare utdanning lokalt vil mogelegheitene bli vesentleg betre både for yngre og dei som ynskjer tilleggsutdanning. Ei annan positiv effekt kan vera at høgskuletilbod kan tiltrekke seg nye type bedrifter som etterspør denne arbeidskrafta.

Arbeidet blir også sett i samanheng med Buskerud fylkeskommune sine pågåande planar for utvikling av eit utvida karrieresenter i Hallingdal.

Mål:

Det skal utviklast eit stabilt høgskulekonsept i Hallingdal, innan relevante studieretningar, som er tilpassa næringslivet og kommunane sine behov. Høgskuletilbod må utviklast i nært samarbeid med aktuelle høgskular.

Aktivitetar:

Relevante høgskuletilbod skal kartleggjast i forhold til næringsliv og kommunar og aktuelle samarbeidspartar skal avklarast. I løpet av prosjektperioden skal minst to relevante desentraliserte høgskuletilbod vera etablert.

4.2.4 Utnytting av betra transportårer til Hallingdal med Ringeriksbanen og ny E16 Sandvika – Hønefoss

Hallingdal vil få vesentleg betra rammevilkår ved bygging av Ringeriksbanen og ny E16 Sandvika – Hønefoss. Ringeriksbanen vil t.d. gje ei reisetid Oslo – Flå i overkant ein time og reisetid Oslo – Gol, godt under to timar. Ut frå Regjeringa og Stortinget sine ambisjonar vil byggstart skje i 2018/2019. I forhold til Hallingdal som ein noko isolert bu- og arbeidsmarknadsregion og Hallingdal som største reiselivsregionen i landet vil vesentleg betra kommunikasjon mot Oslo-området kunne få store konsekvensar. For Hallingdal er det viktig å vurdere moglegheiter og eventuelle utfordringar. Kva vil vesentleg redusert reisetid til sentral austlandsområde bety for utviklinga i Hallingdal? Korleis bør Hallingdal posisjonere seg for å møte veksten og legge til rette slik at effektane kan maksimerast. Vil vesentleg redusert reisetid kunne få konsekvensar for korleis Hallingdal bør organisera seg i framtida?

Mål:

Bygging av Ringeriksbanen og ny E16 Sandvika – Hønefoss skal ved bevisst satsing gje følgjande ringverknadar for Hallingdal:

- Fleire innbyggjarar
- Fleire attraktive arbeidsplassar for yngre menneske
- Auka verdiskaping i næringslivet
- Bedriftsetableringar

Aktivitetar:

Det skal gjennomførast ei scenarioanalyse av ringverknadar for Hallingdal innanfor busetting og næringsliv. Ringverknadar for den einskilde kommune skal synleggjerast.

Det skal etablerast eigne arbeidsgrupper med representantar frå næringsliv/reiseliv/off. som skal ha fokus på moglegheiter med nye samferdselsløysingar til Hallingdal.

4.2.5 Utvikle eit samspel med Hallingdal 2020 i forhold til m.a. attraktivitet og rekruttering

Hallingdal 2020 er eit regionalt utviklingstiltak i regi av Regionrådet for Hallingdal. Hallingdal 2020 skal vera med å vidareutvikle Hallingdal som ein bærekraftig bu- og arbeidsmarknadsregion, der det m.a. er eit mål å tydeleggjera og styrke Hallingdal sin posisjon, også som hovudferdselsåre og møteplass mellom Austlandet og Vestlandet. Hallingdal 2020 handlar mykje om å skapa ein regionkultur. Dette skal hjelpe til å jobbe spissa mot definerte målgrupper for å klare å tiltrekke unge menneske som vil bu og arbeide i regionen.

Hovudretningar i prosjektet er:

- Hallingdal tek ein posisjon – møteplassen mellom aust og vest
- Målgrupper i forhold til rekruttering:
 - Ung Halling 15-25 år
 - HytteHallingen
 - Kvinne 28 år
- Verdier; ekta, leiken, fri og frisk

Mål:

Det skal vera eit tett samspel mellom Byregionprogrammet og Hallingdal 2020. Samspelet skal styrke profileringa av Hallingdal og Hallingdal 2020 skal vera ein resurs i forhold til m.a. arbeid mot definerte målgrupper.

Aktivitetar:

Det skal etablerast formalisert samarbeid mellom Byregionprogrammet og Hallingdal 2020. I forhold til fleire av innsatsområda skal Hallingdal 2020 vera ein ressurs.

5 Aktivitetar, milepælar

Prosjektet vil samordnast med revidering av Strategisk plan for Hallingdal og profileringsprosjektet Hallingdal2020. Ei liten utfordring vil vera kommunevalet og endringar i politisk leiing.

Aktivitetar

Hovudaktivitetar	2015	2016	2017
Prosjektleiing	—	—	—
Møter, konferansar	- - -	- - -	- - -
Nasjonale samlingar	-	-	-
Funksjonell arbeidsdeling			
Analysar og vurderingar med sikte på funksjonell fordeling og utvikling i ein fleirkjernestruktur og/eller eit regionsenter.	—		
Lokal/regional prosess	—		
Handlingsplan		—	
Vidareutvikling/nye arbeidsplassar			
Kunnskapsinnhenting		—	
Lokal/regional prosess		—	
Strateginotat			—
Konkrete tiltak			- - -
Utvikle tilbod høgare utdanning			
Kartleggje relevante høgskuletilbod		—	
Avklaring samarbeidspartar		- - -	
Etablering av høgskuletilbod			—
Konsekvensar Ringeriksbanen og E16			
Scenarioanalyse ringverknadar for Hallingdal			—
Ressursgruppe			- - -
Hallingdal2020			
Formalisert og kontinuerleg samarbeid	- - -	- - -	- - -

Milepælar

Styringsgruppemøter er avklart for 2015. Det er lagt opp til styringsgruppemøter annakvar måned i 2015 og 2016. Nasjonale samlingar for 2016 og 2017 er ikkje lagt inn i milepælsplan men det er føresett 2 samlingar pr. år.

Tid	Tema	Merknad
1.8.2015	Finansiering på plass	
28.8.2015	Styringsgruppemøte	
24.9.2015	Oppstartsseminar fase 2	Nasjonalt (Distriktssenteret)
Sept. 2015	Prosjektleiing etablert	
Okt. 2015	Oppstartsseminar	Regionalt
16.10.2015	Styringsgruppemøte	
Sept. 2015	Funksjonell arbeidsdeling	Engasjement konsulentfirma
30.10.2015	Hallingtinget	Formannskapa i dei 6 kommunane
18.12.2015	Styringsgruppemøte	
Mars 2016	Regional samling	
1.4.2016	Funksjonell arbeidsdeling	Lokal prosess avslutta
April 2016	Funksjonell arbeidsdeling	Vedtak Handlingsplan, Hallingtinget
1.4.2016	Oppstart «nye arbeidsplassar»	Kunnskapsinnhenting, prosess
1.4.2016	Utvikle tilbod høgare utdanning	Oppstart kartlegging, prosess
1.10.2016	«nye arbeidsplassar»	Utarbeiding strateginotat
Okt. 2016	Regional samling	
Nov. 2016	«nye arbeidsplassar»	Vedtak strateginotat, Hallingtinget
2017	«nye arbeidsplassar»	Konkrete tiltak
Januar 2017	Ringeriksbanen og E16	Scenarioanalyse
Vår 2017	Avklar høgskuletilbod	
April 2017	Drøfting, «etter prosjektperiode»	Hallingtinget
Mai 2017	Regional samling	
Haust 2017	Oppstart høgskuletilbod	
Okt. 2017	Handlingsplan etter prosjektperiode	Vedtak Hallingtinget
Des. 2017	Avslutning fase 2.	Sluttevaluering, rapportering

6 Risikovurdering og handtering av prosjektet

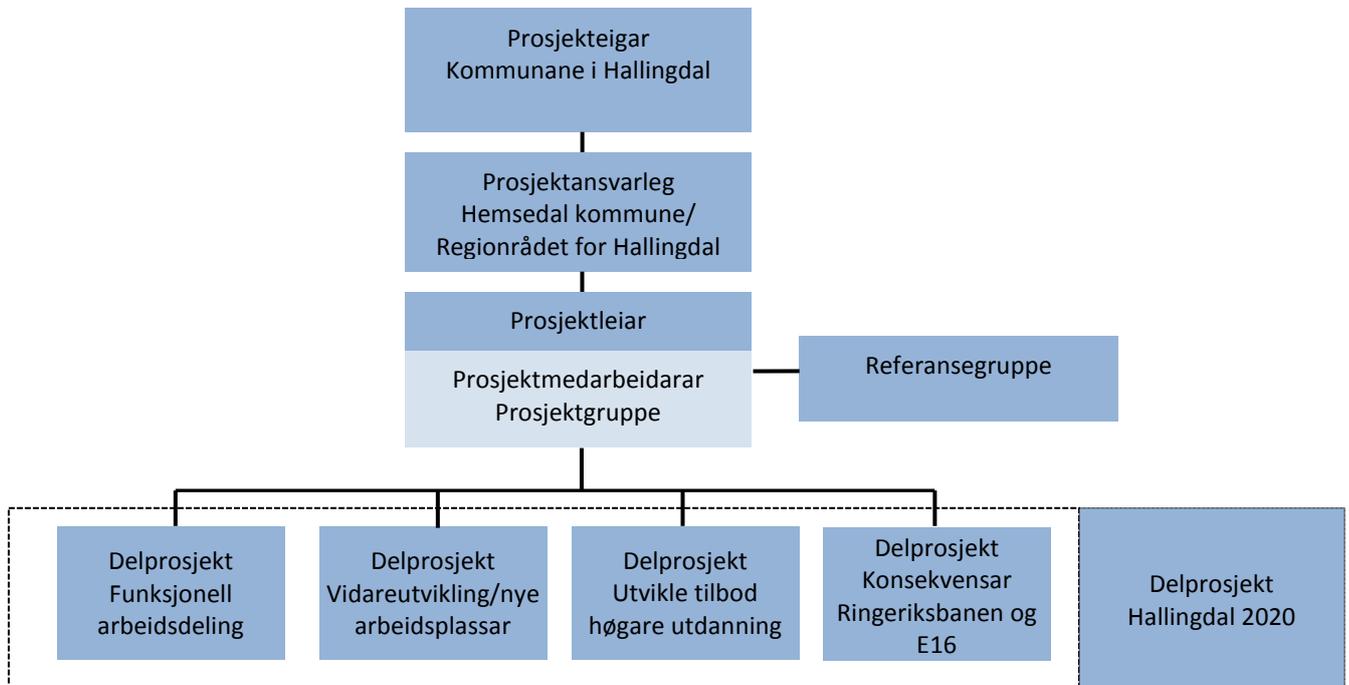
Fase 2 av byregionprogrammet går over tre år. Oppgåvene skal løysast innanfor den tida som står til rådighet av enkeltpersoner i regionrådet/kommunane. Finansieringa frå KMD er avhengig av midlar over statsbudsjettet. Sjølv om det er usikkerheitsmoment i prosjektet blir det av søkjar ikkje vurdert at det er knytt stor risiko til gjennomføring av oppsette prosjekt. Prosjekta søker løysning på sentrale utfordringa i den enkelt kommune og i Hallingdal som region. I tabellen under er dei viktigaste risikoelementa synleggjort med tilhøyrande tiltak.

Hending	Sannsynlegheit	Konsekvens	Tiltak
Prosjektleiari eller sentrale nøkkelpersonar sluttar eller blir sjuke	Liten	Liten	Dersom prosjektleiari sluttar er det rimeleg enkelt å erstatte denne. Kunnskapsoverføring mellom ny og avtroppande prosjektleiari. Ved at det er seks samarbeidande kommunar i prosjekter blir risikoen minimert dersom sentrale nøkkelpersonar sluttar. Ved at Regionrådet for Hallingdal har ansvaret for framdrifta i heile perioden er risikoen for at dette bremsar prosessen liten. Gjennom felles møter blir kunnskapen delt slik at denne er knytt opp mot prosjektet og ikkje mot enkeltpersonar.
Kommunane nedprioriterer prosjektet	Låg/middels	Middels	Det er lagt opp til at kommunane skal bidra inn i prosessen og i prosjekta. I periodar kan arbeidsmengda bli stor slik at kommunane må prioritere andre oppgåver. For å minimere denne risikoen er prosjekta spreidd godt utover. Det er også lagt inn tilstrekkeleg tid slik at det er rom for å prioritere andre oppgåver ved behov. Det at Regionrådet for Hallingdal sit med prosjektansvaret bidreg til at risikoen blir låg.
Politiske prosessar bremsar opp eller stansar prosjektet	Låg/middels	Høg	Ny politisk leiing kan føre til endra prioriteringar lokalt. Gjennom politisk forankra vedtak er framdrift i prosjektet sikra. Kommunar kan oppleve at prosjektet blir nedskalert eller ikkje prioritert. Dersom dette skjer overtek Regionrådet for Hallingdal ansvaret for å gjennomføre nødvendige analysar i kommunane.
Det blir ikkje løyvd fastsette midlar over statsbudsjettet	Låg/middels	Låg	Prosjektet er delvis finansiert med midlar frå byregionprogrammet. Endra politiske prioriteringar kan føre til at prosjektet ikkje får løyvd nok midlar over statsbudsjettet. Ved betydeleg reduksjon frå programmet kan kommunane nedskalere aktivitetane. Det er eigen driv frå Hallingdal si side slik at prosjektet vil finne ei rett retning ut frå dei midlane som står til disposisjon.

7 Prosjektorganisering

Hemsedal kommune i samarbeid med Regionrådet for Hallingdal skal ha prosjektansvaret for utviklingsprogrammet, der Regionrådet for Hallingdal er styringsgruppe.

Utviklingsprogrammet skal samordnast med revidering av Strategisk plan for Hallingdal.

8 Økonomi

8.1 Kostnadsoversikt

Kostnader

Aktivitet	2015	2016	2017	Sum
Felles kostnader				
Prosjektleiing hovudprosjekt	200.000	400.000	400.000	1.000.000
Møter, konferansar (lokalar, servering, innleiarar)	100.000	100.000	100.000	300.000
Reiser (deltaking nasjonale samlingar, studiebesøk)	50.000	150.000	150.000	350.000
Andre driftskostnader (kontor, tlf, m.m)	50.000	100.000	100.000	250.000
Sum	400.000	750.000	750.000	1.900.000
Funksjonell arbeidsdeling				
Analysar	600.000			600.000
Prosess fram mot handlingsplan		400.000	100.000	500.000
Handlingsplan			200.000	200.000
Sum	600.000	400.000	300.000	1.300.000
Vidareutvikling/nye arbeidsplassar				
Kunnskapsinnhenting	200.000			200.000
Analysar, strateginotat		550.000	150.000	700.000
Prosess		400.000	300.000	700.000
Sum	200.000	950.000	450.000	1.600.000
Tilby høgare relevant utdanning lokalt				
Kartlegging		100.000		100.000
Prosess		200.000	200.000	400.000
Etablering			400.000	400.000
Sum		500.000	400.000	900.000
Utnytte ringverknadar ved bygging av Ringeriksbanen og E16				
Scenarioanalyse ringverknadar for Hallingdal	100.000	100.000		200.000
Ressursgruppe		150.000	250.000	400.000
Hallingdal 2020				
Prosjektleiing	100.000	100.000	100.000	300.000
TOTAL SUM	1.400.000	2.950.000	2.250.000	6.600.000

Finansiering

Aktivitet	2015	2016	2017	Sum
Finansieringskjelder				
Byregionprogrammet	1.000.000	1.000.000	1.000.000	3.000.000
Regionrådet for Hallingdal	100.000	800.000	300.000	1.200.000
Kommunane i Hallingdal		350.000	250.000	600.000
Eigeninnsats	300.000	800.000	700.000	1.800.000
Total sum	1.400.000	2.950.000	2.250.000	6.600.000

9 Resultat og effektar

Ved vurdering av effektar av tiltak, er det vanleg å skilje mellom innsats/aktivitet, resultat og effekt. Ein innsats/aktivitet er ofte forventa å generere enkelte resultat på kort sikt og effektar på litt lengre sikt. Mogelegheitene å måle resultat vil ofte vera dårlegare til lengre ut i kjeda ein kjem. Det er også ei utfordring at til lenger vekk frå tiltaket ein kjem til vanskelegare blir det å måle effektane på ein truverdig måte.

9.1 Resultat

Forventa resultat av prosjektet er:

- Klargjort arbeidsdelinga mellom kommunane i Hallingdal i ein fleirkjernestruktur med eller utan eit regionsenter. Avklare den enskilde kommune si rolle i eit samspel som kan gjera regionen sterkare. Avdekke det unike i kvar kommune.
- Etablert ei funksjonell arbeidsdeling mellom kommunane i Hallingdal
- Utvikling av fagmiljø, næringsklynger, veksthus
- Utvikle eit koordinert og meir slagkraftig næringsapparat
- Samordne fagmiljø i kommunal sektor
- Etablering av stabile høgskuletilbod i Hallingdal, innan relevante studieretningar, som er tilpassa næringslivet og kommunane sine behov.
- Klargjering av mogelegheiter og ringverknadar for Hallingdal ved bygging av Ringeriksbanen og E16
- Styrka profilering av Hallingdal

Få på plass ei funksjonell arbeidsdeling mellom kommunane i Hallingdal i ein fleirkjernestruktur med eller utan eit regionsenter.

9.2 Effektar

Forventa effektar av prosjektet er m.a.:

- Større breidde i jobbtilbod
- Fleire arbeidsplasser i næringar som etterspør høgare utdanning/fagutdanning.
- Fleire attraktive arbeidsplassar for yngre menneske.
- Auka verdiskaping i næringslivet
- Bedriftsetableringar

Hallingdal 4.5.2015

Knut Arne Gurigard
Dagleg leiar
Regionrådet for Hallingdal

BUSKERUD
FYLKESKOMMUNE

Skaper resultater gjennom samhandling

REGIONAL- OG NÆRINGSUTVIKLING

**REGIONAL PLAN
FOR VERDISKAPING
OG NÆRINGSUTVIKLING
2015–2020**

VEDTATT AV FYLKESTINGET 10.12.2014

INNLEDNING

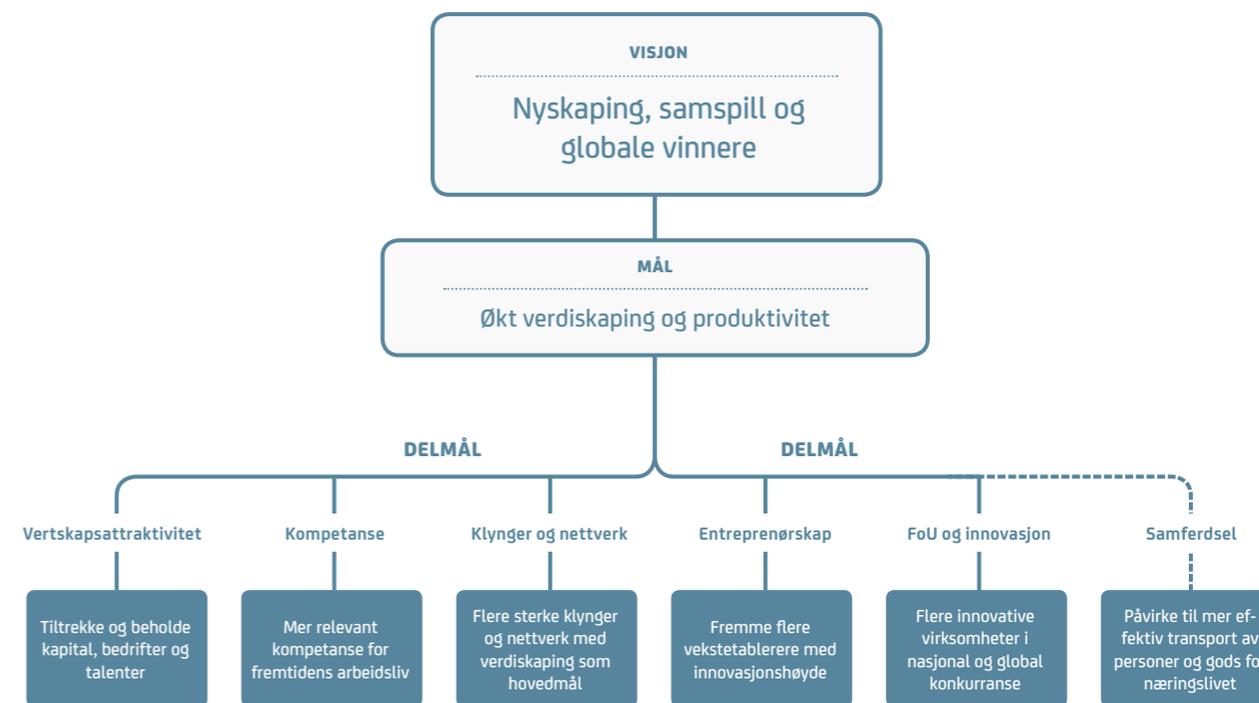
Regional plan for verdiskaping og næringsutvikling skal legge til rette for en fremtidsrettet og bærekraftig næringsutvikling i Buskerud.

Planen skal bidra til å realisere potensialet i næringslivet i fylket. På tvers av sektorer skal den gi aktører i Buskerud prioritering og retning for arbeidet med verdiskaping og næringsutvikling. Planen vil følges opp med årlige handlingsprogram.

Planen er retningsgivende for alle aktører som jobber med, eller tilrettelegger for, næringsutvikling i Buskerud.

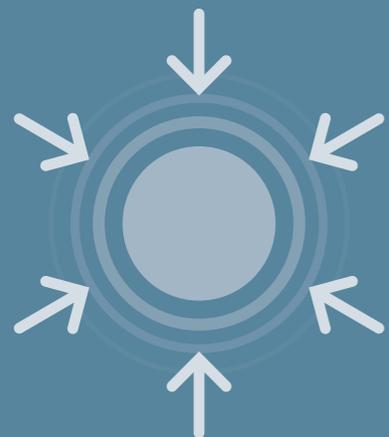
Regional plan for verdiskaping og næringsutvikling har en planperiode på seks år.

Regional plan for verdiskaping og næringsutvikling skal bidra til å realisere potensialet i næringslivet i Buskerud gjennom målrettet arbeid fra aktører i hele fylket. I figuren illustreres planens visjon, hovedmål, fem temaområder samt påvirkingsstrategien på samferdsel med tilhørende delmål.

BUSKERUD SKAL:

- Ha en sterk samarbeidskultur
- Være grenseoverskridende
- Utfordre vante forestillinger
- Være et innovativt kraftsenter som legger til rette for nytenking og nyskaping
- Ha høy konkurransekraft
- Være et kompetansefylke
- Tiltrekke seg de beste hodene, flere bedrifter og økte investeringer

DELMÅL VERTSKAPSATTRAKTIVITET

Tiltrekke og beholde kapital, bedrifter og talenter

Vertskapsattraktivitet betyr i planen å tiltrekke og beholde talenter, bedrifter og kapital for nye investeringer i næringslivet. Det må legges til rette for at regionene er unike og attraktive for næringsliv i lokal, nasjonal og global konkurranse.

Gode og forutsigbare rammebetingelser er viktig for regionenes vertskapsattraktivitet, noe som også oppnås gjennom samarbeid og påvirkning i regionale og nasjonale beslutningsprosesser.

SATSINGSOMRÅDER

Øke tilfanget av talenter og bedrifter

- Næringsattraktivitet synliggjøres for potensielle nye bedriftsetableringer i Buskerud
- Regionene tiltrekker seg nøkkelkompetanse
- Det er betydelige utviklingsmuligheter for faglige og forretningsmessige talenter

Øke tilgangen på kapital

- Etablere kapitalmanagement-kompetanse som kvalitetssikrer investeringer for investorer
- Såkornkapital og annen tidligfase investeringskapital er tilgjengelig

- Investormiljøer, entreprenører og bedrifter har effektive møteplasser

Tydeliggjøre regionens unikhhet

- Regionene fremhever unikhhet og komplementaritet til andre regioner
- Smart Spesialisering benyttes som verktøy
- Regionene posisjoneres som attraktive samarbeidspartnere i europeiske utviklingsprosjekter

Sterkt samspill i og mellom regioner

- Økt samspill mellom regionene
- Byene har etablert samarbeid

- Byene er vekstmotorer for regionene i Buskerud
- Suksessfylte arbeidsprosesser for næringsvekst deles systematisk

En offentlig sektor som fremmer verdiskaping

- Langsiktige og forutsigbare rammer for næringsutvikling
- Forsterker regionalt samarbeid og felles initiativer for påvirkning av nasjonale rammebetingelser
- Ulike forvaltningsnivåer samarbeider politisk og administrativt
- Økt tilgjengelighet og synlighet av næringsarealer

DELMÅL KOMPETANSE

Mer relevant kompetanse for fremtidens arbeidsliv

Tilgang til arbeidskraft med relevant kompetanse er vesentlig for næringslivets verdiskaping og konkurranseevne. Mange bedrifter i Buskerud har problemer med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft.

Flere av fylkets vekstnæringer konkurrerer i et globalt marked, der bedrifter i økende grad har behov for arbeidskraft med høy kompetanse. Utdanningssystemet og kompetanseutviklingen i bedriftene er viktige faktorer. Helt sentralt er samarbeidet mellom partene i arbeidslivet, næringslivet, utdanningsinstitusjonene og offentlig sektor som sikrer en god sammenheng mellom utdanningstilbud og samfunnets behov for arbeidskraft.

SATSINGSOMRÅDER

Rett kompetanse

- Næringslivet påvirker yrkesfaglig-, fagskole- og høyskoleutdanning
- Nok læreplasser i bedrifter og offentlig sektor
- Utnytte teknologisk infrastruktur for kompetanseheving
- Spesialiserte næringsrettede utdanninger er på et ledende internasjonalt nivå

Styrke kompetanseutviklingen i eksisterende og fremtidige vekstnæringer

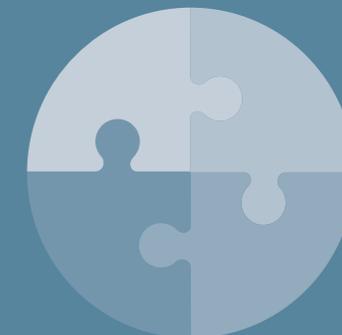
- Spissede kunnskapssentra styrker næringsutviklingen i regionene
- Påvirker karriereveiledning slik at denne imøtekommer næringslivets behov
- Næringslivet tar initiativ til spesielt relevante akademiske satsinger og det tilbys høyere utdanningsløp innen vekstnæringer
- Bedriftenes kompetanse økes

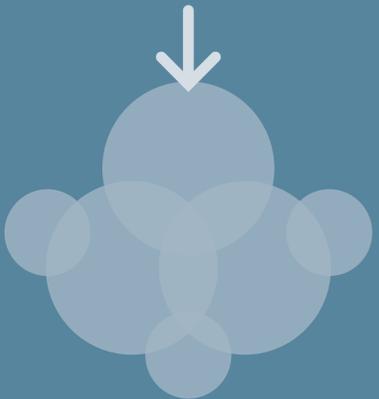
Økt samarbeid mellom aktører i Buskerud og ledende miljøer

- Hospiteringsordninger i ledende bedrifter og utdanningsinstitusjoner tilbys
- Traineeordninger tilbys i bedrifter i Buskerud
- Arbeidstakere tar etter- og videreutdanning i ledende internasjonale utdanningsmiljøer

Øke yrkesdeltakelsen

- Tar i bruk kompetansen mangfoldet representerer
- Videreutvikler kompetansen og tar i bruk arbeidskraftreserven

DELMÅL KLYNGER OG NETTVERK

Flere sterke klynger og nettverk med verdiskaping som hovedmål

Konkurransesevnen i næringslivet er avhengig av bedrifters evne til kontinuerlig innovasjon og fornyelse. Innovasjonsevnen henger sammen med bl.a. omfanget av samarbeid med andre bedrifter, kunnskapsmiljøer, kunder/brukere og andre samarbeidspartnere. Den enkelte bedrift vil dra fordeler av å tilhøre et fungerende næringsmiljø.

Mulighetene for økt innovasjon, produktivitet, internasjonalisering og verdiskaping vil styrkes gjennom systematisk samarbeid. Dette vil derfor være viktige satsingsområder for næringsutvikling og verdiskaping i Buskerud.

SATSINGSOMRÅDER

Økt kvalitet i nettverk og klynger

- Tydeliggjør og kommuniserer gevinstene bedriftene får ved deltakelse
- Tydelige målformuleringer, strategier og roller for hver enkelt satsing utvikles
- Internasjonale kvalitetssystemer implementeres

Styrke klynger og nettverk i Buskerud som kan ta en nasjonal eller internasjonal posisjon

- Koordinering av satsinger og tiltak innrettet mot klynger og nettverk
- Det oppnås økt finansiering gjennom nasjonale og internasjonale ordninger

Flere miljøer med klyngestatus

- Miljøer med særlig potensial identifiseres og videreutvikles
- Flere formaliserte klynger innenfor de nasjonale programmene
- **Inn et siste punkt her. Hva skal det være?**

DELMÅL ENTREPRENØRSKAP

Fremme flere vekstetablerere med innovasjonshøyde

Entreprenørskap handler om å skape noe nytt, med hovedvekt på å etablere ny virksomhet. Nye ideer, produkter og prosesser, nye markedsmuligheter og endret etterspørsel danner grunnlag for etablering av nye bedrifter. Små og mellomstore bedrifter (SMB) er en viktig kilde til omstilling og nyskaping i næringslivet.

Det er viktig at Buskerud har en høy andel entreprenører som lykkes med sin bedrift, også over tid. God overlevelsesrate sikres gjennom lønnsomme og bærekraftige etableringer. Planen vil ha en klar prioritering mot oppfølging av vekstetablerere med særlig potensial.

SATSINGSOMRÅDER

Styrke entreprenører med vekstambisjoner

- Vekstkraftige bedriftsetableringer med ambisjoner
- Profesjonell vurdering av kvaliteten på nye forretningsideer
- Entreprenører med vekstambisjoner får kompetansetilbud

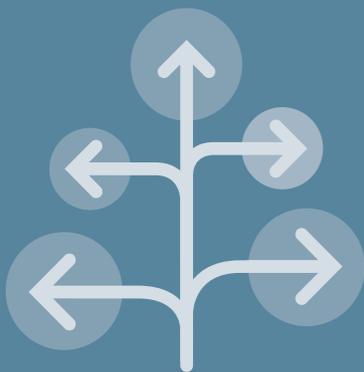
Styrke intra- og entreprenørskaps-kulturen

- Skaperglede stimuleres i regionene
- Entreprenørskap er en del av utdanningsløpet
- Vellykkede intra- og entreprenører synliggjøres
- Flerkulturelt entreprenørskap stimuleres og mangfoldet utnyttes

Styrke og koordinere entreprenørskapssystemer

- Entreprenørskapssystemet treffer entreprenørenes behov og prioriterer vekstetablerere
- Entreprenørskapssystemet har riktig og oppdatert kompetanse
- Styrke rutiner og systemer for å fange opp intraprenørskap
- Støtteordninger rettet mot entreprenører med internasjonale ambisjoner nyttiggjøres

DELMÅL FORSKNING UTVIKLING OG INNOVASJON (FoUI)

Flere innovative virksomheter, i nasjonal og global konkurranse

FoU og innovasjon innebærer å utvikle og anvende nye produkter, prosesser, tjenester og løsninger. Kjente elementer kan også settes sammen på nye måter slik at det skaper økte verdier for den som benytter seg av løsningene.

Å omsette nye ideer til verdiskaping er avgjørende for bedrifters og regioners konkurranseevne, og gir potensial for økonomisk vekst. Innovasjon er også viktig for å løse andre samfunnsutfordringer.

SATSINGSOMRÅDER

Styrke forsknings- og innovasjonskapasiteten

- Bedrifter og offentlig sektor har ledende PhD-kompetanse
- Styrke FoUI-investeringer i privat og offentlig sektor i hele fylket
- Nyttiggjøre FoUI-finansierende ordninger nasjonalt og internasjonalt
- Næringslivet i hele fylket etablerer sterke koblinger i ledende FoUI-miljøer
- Videreutvikle innovasjonssystemet i Buskerud

Styrke kunnskapsleverandører som forsknings- og innovasjonspartnere

- HBV utvikler seg til å bli en nasjonalt ledende forsknings- og innovasjonspartner
- Forskningskompetansen styrkes gjennom samarbeid med nasjonalt og internasjonalt ledende FoU-miljøer

Styrke nye muligheter for bærekraftig utnyttelse av naturressurser

- Forskning og innovasjon knyttet til bærekraftig bruk av naturressurser prioriteres
- Det offentlige stiller krav om innovative

miljøvennlige løsninger

- Ny anvendelse av eksisterende teknologi er en prioritert satsing

Utvikle offentlig sektor som drivkraft for forskning og innovasjon

- Bedrifter gis kunnskap om offentlig innovasjonsbehov
- Offentlige virksomheter utvikler innovative løsninger og er en aktiv utviklingspartner sammen med næringslivet
- Det offentlige stiller krav om innovative løsninger i offentlige innkjøp

DELMÅL SAMFERDSEL – EN PÅVIRKNINGSSTRATEGI

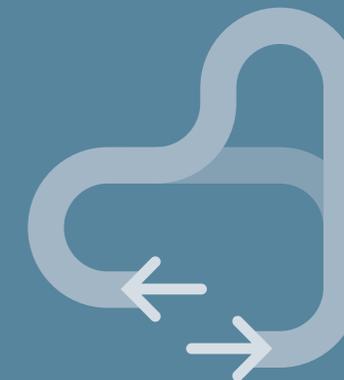
Påvirke for å sikre mer effektiv transport av personer og gods for næringslivet

Gode samferdselsløsninger for gods og personer er blant de viktigste forutsetningene for Buskeruds bedrifter i konkurranse på globale markeder. Transport har stadig større betydning i den totale verdikjeden fra utvikling, produksjon og salg av varer.

Vekst i kunnskapsnæringene og et stadig mer mobilt arbeidsmarked gjør at gode transportløsninger også påvirker markedet for arbeidskraft. Kvalitet på infrastruktur og effektive kollektivtransportløsninger vil kunne øke verdiskapningen og bidra til å sikre arbeidsplasser i hele fylket.

Beslutningene om utviklingen i samferdselssektoren treffes utenfor denne planens virkeområde. De ulike transportløsningene, som veier, jernbane, kollektivtrafikk, havn, flyplasser osv. har ulike prosesser for påvirkning.

Regional plan for verdiskaping og næringsutvikling vil ikke regulere prioriteringer på disse samferdselsområdene, men vil ha en rolle i å synliggjøre næringslivets behov, slik at de er kjent for beslutningstakerne.

SATSINGSOMRÅDER

- Styrke kunnskapsbidrag for næringslivets behov i samferdselsprosesser
- Økt samordning med og medvirkning fra næringslivet i samferdselsprosesser
- Økt påvirkning gjennom aktiv deltakelse fra næringslivet

Oppfølging av planen

I Regional plan for verdiskaping og næringsutvikling er partnerskap styringsform i oppfølging av planen. Involvering og eierskap er avgjørende suksessfaktorer for å lykkes. Deltagerne i partnerskapet må bringe med seg ressurser inn i arbeidet.

Med ulike aktører som deltar, øker muligheten for innovative løsninger og økt tilpasning av virkemidler.

Partnerskapet har ansvar for oppfølging av planen og utvikling av årlige handlingsprogram. Et partnerskap er forpliktende, og reguleres av en partnerskapsavtale.

Oppfølgingen av planen vil være en forlengelse av den prosessen som har foregått, og kjennetegnes av:

- Godt samspill og effektive møteplasser
- Kunnskaps- og læringsbasert utvikling
- Bred deltagelse og medvirkning

Det vil bli utarbeidet årlige handlingsprogram som konkretiserer mål, satsingsområder og prioriterte handlinger.

De årlige handlingsprogrammene vil være det viktigste instrumentet for å

gjøre prioriteringene av virkemidlene i Buskerud, tilpasset de til enhver tid opplevde behov. Tiltakene som utarbeides vil kobles med sektorprioriteringer, budsjetter og ansvarlige aktører.

Det kreves langsiktig innsats for å nå målene i planen. Samordning av ressurser mht. finansiering, kapasitet og kompetanse blir nødvendig for å kunne iverksette alle prioriteringene i planen. Det betyr at mange av prosjektene må være større satsinger og strekke seg over større geografiske områder. Det vil bli utarbeidet mer detaljerte retningslinjer i forbindelse med de årlige handlingsprogrammene.

BUSINESS DEVELOPMENT AND ECONOMIC GROWTH IN BUSKERUD COUNTY

An ambitious and forward looking plan has been launched

The new plan for business development and economic growth has high ambitions. The plan was approved by the County Council in December 2014.

VISION

Innovation, interaction and global winners

GOAL

Increased economic growth and productivity

The plan addresses five themes that cut across sectors and industries, as well as a strategy for influencing a more effective transport of people and goods for industry. The themes will be adapted to key businesses according to where the greatest potential for growth is.

The themes are:

- Competence
- Clusters and networks
- Entrepreneurship
- Research, development and innovation
- Attract and retain investments, businesses and talents
- (Influence on transport matters)

There are a number of globally oriented enterprises in Buskerud, as well as businesses based on local and regional economy. The region has potential to foster global winners based on the business life, resources and raw materials in the area.

The process leading up to the final plan is an excellent example of broad involvement of stakeholders. The plan belongs to a broad partnership consisting of funding agencies, industry associations, clusters, academia and local and regional governments.

Governance through an established regional partnership is one of the main keys to a successful implementation.

Armed with the right tools for development we skate to where the puck is going to be, not where it has been! (Wayne Gretzky)

Buskerud fylkeskommune

Postboks 3563
3007 Drammen

Besøksadresse

Haugesgate 89
3019 Drammen

Telefon

32 80 85 00

E-post

postmottak@bfk.no

 bfk.no/naringsplan

 facebook.com/verdiskapingBFK

 [@verdiskapingBFK](https://twitter.com/verdiskapingBFK)

RAPPORT OM NY KOMMUNE

Rapporten gir oversikt over relevante nøkkeltall og utviklingstrekk både for enkeltkommuner og for en ny, sammenslått kommune. Variablene er valgt ut på bakgrunn av tidligere utredninger av kommunesammenslåinger. Ytterligere informasjon finner du på nettsiden www.kommunereform.no (<http://www.kommunereform.no>).

BEFOLKNING OG DEMOGRAFI

Utvikling i innbyggertall

Historisk befolkningsutvikling fra 1972 til 2015 og framskrivning av befolkningsutviklingen i tre ulike alternativ frem mot 2040. Dataene er hentet fra SSB, mer informasjon om de ulike framskrivningsalternativene finnes på SSBs nettsider (<http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkfram>).

For enkelte kommuner finnes det ikke historiske befolkningstall helt tilbake til 1972. Derfor begynner tidsserien for disse kommunene først når data er tilgjengelig.

Per 1. januar 2015 er samlet befolkning i den nye kommunen 20 566.

Kommune	1972	1980	2000	2015
SAMLET	17 908	19 287	20 409	20 566
FLÅ	1 264	1 260	1 102	1 033
NES (BUSK.)	3 129	3 353	3 528	3 414
GOL	3 538	4 027	4 390	4 588
HEMSEDAL	1 425	1 574	1 958	2 344
ÅL	4 329	4 493	4 789	4 716
HOL	4 223	4 580	4 642	4 471

Fremskrivninger

2020

Kommune	LAVT	MIDDELS	HØYT
SAMLET	20 322	20 781	21 318
FLÅ	1 011	1 040	1 062
NES (BUSK.)	3 318	3 387	3 485
GOL	4 515	4 623	4 743
HEMSEDAL	2 556	2 617	2 684
ÅL	4 588	4 691	4 812
HOL	4 334	4 423	4 532

2040

Kommune	LAVT	MIDDELS	HØYT
SAMLET	20 070	22 350	26 188
FLÅ	969	1 077	1 258
NES (BUSK.)	3 065	3 431	4 019
GOL	4 273	4 754	5 573
HEMSEDAL	3 346	3 698	4 338

ÅL	4 430	4 949	5 824
HOL	3 987	4 441	5 176

Aldersgrupper

Framskrevet utvikling for 6 ulike aldersgrupper. Framskrivningene er basert på SSBs mellomalternativ.

2015

KOMMUNE	0 - 5 år	6 - 15 år	16 - 19 år	20 - 66 år	67 - 79 år	80 år og eldre
SAMLET	1 134	2 423	1 051	12 294	2 407	1 257
FLÅ	49	104	51	607	139	83
NES (BUSK.)	157	375	179	2 049	412	242
GOL	270	557	227	2 718	552	264
HEMSEDAL	168	283	130	1 465	203	95
ÅL	279	616	257	2 715	546	303
HOL	211	488	207	2 740	555	270

2020

KOMMUNE	0 - 5 år	6 - 15 år	16 - 19 år	20 - 66 år	67 - 79 år	80 år og eldre
SAMLET	1 186	2 288	973	12 333	2 819	1 182
FLÅ	53	88	39	612	171	77
NES (BUSK.)	193	354	153	1 986	490	211
GOL	258	539	216	2 709	625	276
HEMSEDAL	181	304	115	1 690	227	100
ÅL	266	593	249	2 664	639	280
HOL	235	410	201	2 672	667	238

2040

KOMMUNE	0 - 5 år	6 - 15 år	16 - 19 år	20 - 66 år	67 - 79 år	80 år og eldre
SAMLET	1 195	2 297	965	12 094	3 666	2 133
FLÅ	50	105	44	589	169	120
NES (BUSK.)	181	351	154	1 736	620	389
GOL	248	470	196	2 537	849	454
HEMSEDAL	228	420	166	2 249	453	182
ÅL	292	556	233	2 570	797	501
HOL	196	395	172	2 413	778	487

Innbyggere 20-66 år i forhold til eldre innbyggere

Denne figuren gir mulighet til å se antall personer i arbeidsfør alder i forhold til to ulike grupper av eldre i 2015, 2020 og 2040. Arbeidsfør alder er 20-66 år mens de eldre aldersgruppene er 67 år og over, og 80 år og over. En reduksjon i forholdstallet mellom de to aldersgruppene betyr at det er færre innbyggere i yrkesaktiv alder per innbygger i den eldre aldersgruppen.

For å bytte mellom de to visningsmulighetene er det en knapp over figuren.

Framskrivningene er basert på SSBs mellomalternativ.

67 år og over

Kommune	2015	2020	2040
---------	------	------	------

SAMLET	3,4	3,1	2,1
FLÅ	2,7	2,5	2,0
NES (BUSK.)	3,1	2,8	1,7
GOL	3,3	3,0	1,9
HEMSEDAL	4,9	5,2	3,5
ÅL	3,2	2,9	2,0
HOL	3,3	3,0	1,9

80 år og over

Kommune	2015	2020	2040
SAMLET	9,8	10,4	5,7
FLÅ	7,3	7,9	4,9
NES (BUSK.)	8,5	9,4	4,5
GOL	10,3	9,8	5,6
HEMSEDAL	15,4	16,9	12,4
ÅL	9,0	9,5	5,1
HOL	10,1	11,2	5,0

TJENESTEPRODUKSJON

Barnehage

Kommune	Andel styreere og pedagogiske ledere med godkjent barnehagelærerutdanning	Andel barn 1-5 år med barnehageplass
FLÅ	100,0	92,7
NES (BUSK.)	86,7	92,4
GOL	83,3	92,6
HEMSEDAL	86,7	91,2
ÅL	96,0	94,5
HOL	90,5	91,2

Grunnskole

Kommune	Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1. - 10. årstrinn
FLÅ	10,3
NES (BUSK.)	10,2
GOL	12,8
HEMSEDAL	10,7
ÅL	10,7
HOL	9,1

Pleie og omsorg

Kommune	Andel innbyggere 80 år og eldre som er beboere på institusjon	Andel årsverk i brukerrettede tjenester m/ fagutdanning	Antall innbyggere 80 år og eldre som mottar hjemmetjenester
---------	---	---	---

FLÅ	9,6	73,0	31,3
NES (BUSK.)	3,3	67,0	37,6
GOL	11,4	62,0	29,2
HEMSEDAL	16,8	71,0	24,2
ÅL	15,5	76,0	37,6
HOL	12,6	65,0	44,1

SYSSELSETTING

Kommunale årsverk per 1000 innbyggere

Denne figuren sier noe om behovet for årsverk i yrkesaktiv alder (20 – 66 år) per 1000 innbygger som må brukes innenfor tre ulike sektorer i 2014, 2020 og 2040. Ved å se på behovet per 1000 innbygger i alderen 20 – 66 år korrigerer man for forandringer som skyldes endringer i størrelsen på befolkningen.

I beregningene er det tatt utgangspunkt i samme dekningsgrad og standard på tjenestene som i 2014. Tjenestedataene er hentet fra KOSTRA 2014 (<http://www.ssb.no/offentlig-sektor/kostra>). Framskrivningene er basert på SSBs mellomalternativ.

Barnehage

Estimert framtidig tjenstebehov i årsverk per innbygger 20-66 år.

Kommune	2014	2020	2040
SAMLET	20,6	21,2	21,7
FLÅ	16,5	16,3	17,0
NES (BUSK.)	15,1	19,1	20,7
GOL	21,3	19,9	20,5
HEMSEDAL	22,5	19,5	19,1
ÅL	22,8	21,8	24,9
HOL	21,5	25,4	23,6

Grunnskole

Estimert framtidig tjenstebehov i årsverk per innbygger 20-66 år.

Kommune	2014	2020	2040
SAMLET	25,7	24,1	24,8
FLÅ	23,1	19,6	25,5
NES (BUSK.)	23,4	22,7	25,9
GOL	20,2	19,9	18,5
HEMSEDAL	23,9	22,5	23,1
ÅL	30,9	30,4	29,6
HOL	29,2	25,1	26,9

Pleie og omsorg

Estimert framtidig tjenstebehov i årsverk per innbygger 20-66 år.

Kommune	2014	2020	2040
SAMLET	56,6	56,5	82,6
FLÅ	67,5	67,0	83,2

NES (BUSK.)	68,3	67,5	104,3
GOL	59,2	62,0	89,9
HEMSEDAL	44,4	42,0	52,0
ÅL	58,9	58,9	90,3
HOL	47,1	47,2	79,6

Privat og offentlig sysselsetting

Figuren viser andel sysselsatte i offentlig og privat sektor i kommunene i 2010, 2012 og 2014. Tall fra SSB.

2010

Kommune	OFFENTLIG	PRIVAT
SAMLET	29,00%	71,00%
FLÅ	31,00%	69,00%
NES (BUSK.)	30,00%	70,00%
GOL	25,00%	75,00%
HEMSEDAL	23,00%	77,00%
ÅL	35,00%	65,00%
HOL	31,00%	69,00%

2012

Kommune	OFFENTLIG	PRIVAT
SAMLET	31,00%	69,00%
FLÅ	29,00%	71,00%
NES (BUSK.)	32,00%	68,00%
GOL	25,00%	75,00%
HEMSEDAL	27,00%	73,00%
ÅL	38,00%	62,00%
HOL	31,00%	69,00%

2014

Kommune	OFFENTLIG	PRIVAT
SAMLET	31,00%	69,00%
FLÅ	30,00%	70,00%
NES (BUSK.)	34,00%	66,00%
GOL	26,00%	74,00%
HEMSEDAL	27,00%	73,00%
ÅL	39,00%	61,00%
HOL	31,00%	69,00%

Næringssammensetning

Disse tallene viser næringssammensetningen fordelt på primær, sekundær og tertiær næring i kommunene i 2014. Tall fra SSB.

Kommune	PRIMÆRNÆRING	SEKUNDÆRNÆRING	TÆRTIÆRNÆRING
---------	--------------	----------------	---------------

SAMLET	4%	24%	72%
FLÅ	7%	20%	73%
NES (BUSK.)	5%	28%	66%
GOL	3%	24%	73%
HEMSEDAL	7%	18%	75%
ÅL	5%	27%	69%
HOL	4%	21%	75%

Arbeidspendling

Utpendling: Denne tabellen viser i første kolonne fra venstre totalt antall arbeidstakere bosatt i kommunen. Kolonne to fra venstre viser antall arbeidstakere som arbeider i kommunen og er bosatt i kommunen (hvor mange av de fra kolonne 1 som jobber i samme kommune som de er bosatt i). De fem neste kolonnene viser de kommunene hvor flest pendler til, og den siste kolonnen viser summen av antall pendlerne til andre kommuner.

Innpendling: Denne tabellen viser i første kolonne fra venstre totalt antall sysselsatte i kommunen, kolonne 2 viser antall personer som er bosatt og arbeider i kommunen (samme som kolonne 2 i utpendlingstabellen). De neste fem kolonnene viser de kommunene hvor flest pendler fra, og siste kolonne er summen av de som pendler fra andre kommuner. Summen av kolonne 2 til 8 gir totalt antall sysselsatte i kommunen noe som tilsvarer kolonne 1.

Data er hentet fra SSBs pendlingstall for 2014.

Utpendling

Kommune	ARBEIDSTAKERE	PENDLER IKKE	1.	2.	3.	4.	5.	ANDRE
SAMLET	11 162	9 853	316 Oslo	96 Bergen	67 Kvinnherad	66 Ringerike	59 Drammen	705
FLÅ	530	353	48 Nes (Busk.)	31 Oslo	20 Gol	14 Ringerike	11 Ål	53
NES (BUSK.)	1 754	1 166	274 Gol	81 Ål	52 Oslo	36 Flå	11 Drammen	134
GOL	2 497	1 862	203 Ål	74 Oslo	68 Nes (Busk.)	56 Hemsedal	19 Hol	215
HEMSEDAL	1 315	955	127 Gol	49 Oslo	25 Ål	25 Lærdal	11 Kvinnherad	123
ÅL	2 551	1 834	313 Gol	130 Hol	56 Oslo	23 Kvinnherad	17 Bergen	178
HOL	2 515	1 953	175 Ål	71 Gol	54 Oslo	49 Bergen	26 Sokkelen sør for 62° N	187

Innpendling

Kommune	1.	2.	3.	4.	5.	ANDRE
SAMLET	104 Oslo	62 Nore og Uvdal	56 Nord-Aurdal	35 Ringerike	30 Krødsherad	451
FLÅ	36 Nes (Busk.)	24 Krødsherad	10 Gol	7 Ringerike	3 Hol	23
NES (BUSK.)	68 Gol	48 Flå	27 Nore og Uvdal	14 Ål	11 Oslo	63
GOL	313 Ål	274 Nes (Busk.)	127 Hemsedal	71 Hol	36 Nord-Aurdal	219
HEMSEDAL	56 Gol	27 Oslo	16 Trysil	10 Ål	4 Bærum	41
ÅL	203 Gol	175 Hol	81 Nes (Busk.)	31 Oslo	25 Hemsedal	131

HOL	130 Ål	19 Gol	19 Nore og Uvdal	17 Oslo	8 Drammen	101
-----	-----------	-----------	---------------------	------------	--------------	-----

KOMMUNEØKONOMI

Driftsresultat og lånegjeld

Netto driftsresultat er hovedindikatoren for den økonomiske balansen i kommuner og fylkeskommuner. Netto driftsresultat viser årets driftsoverskudd etter at renter og avdrag er betalt, og er et uttrykk for hva kommuner har til disposisjon til avsetninger og investeringer. Ifølge Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) bør netto driftsresultat for kommunesektoren under ett og over tid utgjøre om lag 3 pst. av inntektene.

Netto lånegjeld er langsiktig gjeld fratrukket utlån og ubrukte lånemidler, i prosent av brutto driftsinntektene for samme kommune.

Tallene er fra KOSTRA 2014.

Kommune	NETTO DRIFTSRESULTAT	NETTO LÅNEGJELD
SAMLET	0,7 %	49,0 %
FLÅ	1,4 %	47,5 %
NES (BUSK.)	2,3 %	36,9 %
GOL	2,7 %	49,6 %
HEMSEDAL	2,0 %	71,0 %
ÅL	1,9 %	35,1 %
HOL	-4,1 %	62,0 %

Driftsinntekter

Driftsinntektene er summen av skatteinntekter, rammetilskudd, øremerkede tilskudd til løpende drift og gebyrer/salgs- og leieinntekter. Tallene vises i 1000 kroner.

Tallene er fra KOSTRA 2014.

Kommune	PER INNBYGGER	SUM FOR KOMMUNEN
SAMLET	104	2 138 126
FLÅ	111	114 302
NES (BUSK.)	90	306 684
GOL	100	459 857
HEMSEDAL	92	215 832
ÅL	116	545 908
HOL	111	495 543

Akkumulert underskudd

Akkumulert underskudd vil tilsvare et regnskapsmessig merforbruk. Dette vil si at kommunen har overskredet det vedtatte, balanserte budsjettet.

Tallene vises i 1000 kroner.

Tallene er fra KOSTRA 2014.

Kommune	PER INNBYGGER	SUM FOR KOMMUNEN
SAMLET	0	-1 968
FLÅ	0	0
NES (BUSK.)	-1	-1 968
GOL	0	0
HEMSEDAL	0	0
ÅL	0	0

HOL	0	0
-----	---	---

Fondsbeholdning

Kommunenes fondsbeholdning fordeler seg på disposisjonsfond og regnskapsmessig mindreforbruk. Fondene er kommunenes økonomiske reserver. Tallene vises i 1000 kroner.

Tallene er fra KOSTRA 2014.

Kommune	PER INNBYGGER	SUM FOR KOMMUNEN
SAMLET	10	206 599
FLÅ	13	13 429
NES (BUSK.)	1	3 763
GOL	17	78 245
HEMSEDAL	11	26 942
ÅL	9	44 225
HOL	9	39 995

Arbeidsgiveravgiftssone

Arbeidsgiveravgiften varierer etter hvor i landet virksomheten holder til. Disse kommunene er i samme sone for differensiert arbeidsgiveravgift per 2014.

Distriktsindeks

Disse kommunene befinner seg i ulikt intervall i distriktsindeksen.

Distriktsindeksen er for 2014.

Eiendomsskatt

Disse kommunene har ulik praksis ved eiendomsskatt.

Basert på siste tilgjengelige offentlig statistikk (2015)

Økonomisk støtte

Engangsstøtte

Med en omfattende kommunereform vil departementet gjøre dekningsen av engangskostnader ved en sammenslåing mer forutsigbar for kommunene, og unngå mange og tidkrevende søknadsprosesser. Departementet legger opp til at alle kommuner som slår seg sammen i reformperioden får dekket engangskostnader ved sammenslåingen etter en standardisert modell.

Tallene er hentet fra kommuneproposisjonen 2016.

kr 55 000 000

Reformstøtte

Kommuner som fattet nasjonale vedtak om sammenslåing i reformperioden vil kunne få reformstøtte fra staten. Utbetalingen blir gitt uten ytterligere søknad fra kommunene, og utbetales på tidspunktet for sammenslåingen. Reformstøtten vil bli tildelt etter en standardisert modell.

kr 20 000 000

Inndelingstilskudd

Inndelingstilskuddet sikrer at kommuner som slår seg sammen til en ny kommune i reformperioden beholder tilskudd som om den fortsatt er to (eller flere) kommuner i 15 år etter sammenslåingen. Deretter trappes inndelingstilskuddet ned over 5 år.

LENKE TIL KS' BEREGNINGSMODELL (<http://www.ks.no/link/5fd2c7539b1b4ca486ae0883b281333c.aspx?id=11575>)

HALLINGTINGET PÅ TUR

Førebels tidsplan:

Måndag 30.5.2016

- 11:00 Ankomst Ullensvang hotell, innsjekk, lunsj
- 12:30 – 16:30 Arbeidsøkt
 - Strategisk plan
 - Møte med Hardanger
 - Kommunestrukturarbeidet i Hardanger
 - Statlege arbeidsplassar
 - Næringsutvikling
- 17:00 - 19:00 Vandring
- 20:00 Middag

Tysdag 31.5.2016

- 08:30 – 15:00 Arbeidsøkt inkl. lunsj;
 - Reiselivet i Hardanger
 - Kommunestruktur
 - Strategisk plan og byregionprogrammet

Hallingdal 2.5.2016
Oddvar, Tone, Hege, Knut Arne
Programkomiteen

